

VOORWOORD

Bij het samenstellen dezer bijdragen is gebruik gemaakt van Knippenberg Hist. Ecc. Gelriae, van de Geschichte der Familie Schenk van Nijdeggen (H. Ferber), van de bijdragen tot de geschiedenis van het tegenwoordige hertogdom Limburg van Eg. Slanghen, van de Maasgouw, van den inventaris van het Roermondsch archief door J. B. Sivr  en van de publications de la la société historique et archéologique dans le duché de Limbourg.

Voorts van de leenregisters in de Rijksarchieven te Arnhem, 's Gravenhage en Maastricht.

Voor de mij bereidwillig verstrekte uittreksels uit die registers, betuig ik heeren archivariissen mijnen meest welgemeenden dank zoo mede aan den heer pastoor te Swalmen, voor het gebruik maken van het onder hem berustende kerkarchief.

De namen der zich opvolgende heeren zijn gespatieerd gedrukt.

De Schrijver.

ROERMOND, 23 Aug. 1895.

BIJDRAGEN

TOT

DE GESCHIEDENIS VAN SWALMEN EN ASSELT.

§ I. PLAATSELIJKE BESCHRIJVING EN OUDSTE BESCHIEDEN.

De gemeente Swalmen thans 2312 inwoners tellende, ligt 5 kilometer noord-oostwaarts van Roermond, aan de snel vliedende beek de Swalm, welke in het Gulikerland ontspringt en zich tusschen Asselt en Beesel in de Maas stort. Asselt een deel uitmakende van de gemeente Swalmen, ligt ruim 3 kilometer van Roermond en wordt ten Noorden door de Maas begrensd.

In tome XVIII bl. 13 der Publications de la société historique et archéologique dans le duché de Limbourg wordt medegedeeld, dat er in Swalmen eene bijl van gepolijsten vuursteen gevonden werd. Door wijlen] Mgr. Franssen, pastoor te Ittervoort, werden links en rechts van den weg naar Bruggen, vuursteen en gereedschappen gevonden, zoomede eene lans en verscheidene sieraden van brons, voorts urnen van Germaanschen en Romeinschen oorsprong, waaruit blijkt dat deze streek tijdens de steen- en bronsperiode bewoond was en ook de Romeinen daar gehuisd hebben. Dit wordt bevestigd door J. Schneider in een opstel „Die Römerstrassen zwischen Maas und Rhein” verschenen in de Monatschrift für die Geschichte Westdeutschlands, herausgegeben von Richard Pick 1880 bl. 258, waarin hij het volgende mededeelt: „Von der Maas bei *Swalmen* geht eine Strasse mit der Chaussée „über Brüggen und Boisheim aan den Heiligenberg vorbei, dann „über Vorst, St. Tönis und Crefeld nach den Rhein bei Herdingen!”

In dat tijdschrift leest men verder bl. 509: „Oestlich von „*Swalmen* zieht eine Landwehr durch die Heide von Norden nach „Süden, sie hat nördlich der Chaussée nach Brügggen noch zwei „Wälle, von denen der eine eine Höhe van 1,4 m. bei einer „obern Breite von 2,2 m. hat; die Wälle wechseln mit je einem „Graben ab; südlich der Chaussee ist nur mehr ein Wall von „2,2 m. Höhe und 1,9 m. oberer Breite vorhanden.” Deze beschutting in het Fransch „*ligne de défense*” genoemd, is bij het volk onder den naam van Landwehrsgraaf bekend.

Volgens eene oorkonde van 24 Junij 943, uitgegeven in het oorkondenboek der graafschappen Gelre en Zutphen van baron Sloet, gaf Balderik, bisschop van Utrecht, aan den zoon van graaf Renier en zijne zonen Balderik en Rudolf in precario: Rura, Liethorp, Linne, Suletheim, Flodorp, Ascalon (Asselt), Malicali-eol (Melick) en Curnelo, en ontving daartegen eene curtis in Willere met de kerk te Bochem en de halve kerk te Fischelo.

Op bladzijde 84 der Hist. du Limb. V van Ernst, vindt men eene opgaaf van de inkomsten der kerk te Aken, welke in de 10^e eeuw de nona had (het negende deel der vruchten), in *Haslo* (Asselt), Linna en *Sualmo* (Swalmen). De domheeren dier kerk waren echter toen reeds van het genot dezer nona beroofd.

Van ouds behoorde Swalmen tot het ambt Montfort, welk ambt bestond uit de kleine steden Echt en Nieuwstad, zoomede de dorpen Montfort, Vlodorp, Posterholt, Berg (Odilienberg), Roosteren, Maasbracht, Linne, Beesel, Belfeld, *Swalmen* en Elmpt. De twee laatst gemelde werden door het Barrière traktaat in 1715 daarvan afgescheiden en bleven bij de Oostenrijksche Nederlanden terwijl het overige gedeelte aan de Staten-Generaal kwam. Bij het Weener Congres werd het ambt Montfort en *Swalmen* in 1814 aan het nieuwe Koninkrijk der Nederlanden en *Elmpt* aan Pruissen toegedeeld.

Van het kasteel te Montfort (*mons fortis*), bestaan nog de bouwvallen en een hoogen toren, het werd gebouwd met de overblijfselen van de Maasbrug te Maastricht en van een hoogen toren aan die brug te Wijk, beide door eene belegering in 1267 verwoest, door Hendrik van Gelder werelds vorst en bisschop van Luik, die heer van Montfort en een broeder van graaf Otto II van Gelder was. Nadat hij op het concilie van Lyon, voorgezeten door

Paus Gregorius X in 1274 afstand gedaan had van zijn ambt als kerkvoogd, leefde hij op zijn kasteel te Montfort, van waaruit hij den 23 April 1285, met eene gewapende bende het markgraafschap Franchimont door trok, door de Luikenaren overvallen en gedood werd; zijn lijk werd naar Roermond vervoerd en aldaar in het familiegraf in de Munsterkerk bijgezet.

Graaf Reinald I van Gelder werd wegens krankzinnigheid, naar men vermeent ontstaan door eene in den slag bij Woeringen bekomen wond, door zijn zoon naar het *slot Montfort* gebracht, waar hij deftig en overeenkomstig zijne waardigheid behandeld en gediend werd. Hij overleed aldaar op St. Dionisiusdag den 9 October 1326, zijn stoffelijk overschot werd naar 's Gravendaal (Nieuw-klooster) bij Goch vervoerd en aldaar begraven.

Toen Gelderland ten gevolge der verovering door Karel V zijn zelfstandig bestuur verloor, kwam het *ambt Montfort* aan den koning van Spanje, die *d'opkomsten ende vruchten daarvan*, benevens de inkomsten van den tol te Stevensweert, wegens veeljarige bewezen diensten aan Hendrik van den Berg, zijnen stadhouder van Gelderland schonk. Later werd dit pandschap door den Koning *propter ingratitude* gerevoceerd en de erfgenamen bij vonnis van den hoogen raad te Mechelen daarvan vervallen verklaard.

Bij verdrag van den 8 Januari 1647 had koning Philips IV het *ambt Montfort*, de burg en heerlijkheid Middelaar, alsmede de tienden te Venraij aan prins Frederik Hendrik van Oranje, als een erfelijk leen afgestaan. Bij de deeling der nalatenschap van Willem III, koning van Groot-Brittannië, bekwam de koning van Pruissen het *ambt Montfort*. Door het barrière tractaat kregen de Staten-Generaal de souvereiniteit over dat gebied, hetwelk de koning voortaan van Hun Hoogmogenden te leen hield en aan het leenhof te Venlo verhief.

Frederik II van Pruissen, verkocht het slot en de heerlijkheid van Montfort in Juni 1769 aan prins Willem V van Oranje, die tot aan de Fransche omwenteling in het bezit daarvan bleef. (1)

In 1637 vertoonde het schepenzegel van Swalmen en Asselt,

(1) Vergelijk F. Nettesheim: Geschichte der stad und des Amtes Geldern bl. 420 en 463.

een gemijterden bisschop, houdende met de rechterhand den kromstaf, met de linker een schild dat voor hem staat en waarop drie staande pijlen. Naast den bisschop staat rechts eene S, links eene L. (Santus Lambertus).

Randschrift: *Schepen Swalmen en Asselt.*

§ II. DE HEEREN VAN ASSELT EN SWALMEN.

a) *Uit het geslacht van Swalmen.*

Swalmen met Asselt eene heerlijkheid uitmakende ontleent zijn naam aan het riviertje de Swalm, terwijl de eerste heeren dier heerlijkheid, waarvan in oorkonden gewag gemaakt wordt, zich mede van Swalmen noemden.

In 1313 verkocht Seger Vusken van Swalmen, Sijgerus Voskini de Sualmis, zooals hij in Nijhoff, Gedenkwaardigheden I, 152 genoemd wordt, die door een tegen den heer van Kuijck gevoerden krijg in schulden geraakt was, aan Graaf Reinald I van Gelre, *dat hooge gericht, die clockeschlach en te richten tusschen hals en buijck* te Swalmen, onder voorwaarde van Swalmen en Asselt geene schatting of bede te vorderen. Het *hooge gericht* was een leen der heeren van Cranendonk, de graaf van Gelre werd daarmede den 10 Januari 1314 beleend, alsmede met het brouwambt te Swalmen.

Een ridder Willem van Swalmen betuigde in 1317 dat de hof Loen bij Helden, dien Godfried van Slaterbeek, den heer van Heinsberg ter leen opdroeg, voor 50 Mark een toereikend onderpand bood. Hij werd den 24 Maart 1325, door Graaf Reinald van Gelre tot scheidsrechter benoemd in een geschil tusschen het cistercienser convent te Roermond en Karel van Hoenselaar, aangaande zekere goederen te Wetten. Hij zegelde: het schild doorsneden, in de bovenste helft hermelijnstaartjes en een barensteel van vijf hangers in het schildhoofd. Sivrè, Archief Roermond III, bl. 229.

In 1342 was Fritzwindis de Swalmen, abdis van het O. L. Vrouwenklooster te Roermond.

Den 31 December 1356 gaven Gerard Vusken van Swalmen en Gude van Elmpt zijne echtgenooten, *aan den armen van Ruremunde,*

in dat gasthusen, drie morgen land, gelegen bij Rutten Tijgelman hove, met voorbehoud van de *vijer penninghe gelt*, die men hun van deze drie mergen betaalt.

Omstreeks het jaar 1368 deed Werner van Swalmen een pelgrimstocht naar het heilige land. De stal te Bethlehem, waar de Heiland geboren werd, beviel hem zoo zeer dat hij bij zijne terugkomst op zijn eigendom in de Steegh te Roermond, met toestemming zijner echtgenoot Bertha van Geilenkirchen en van zijn broeder Robijn, kanunnik van St. Servaas te Maastricht, eene kapel bouwde, gelijk aan die hij in Bethlehem gezien had en een gasthuis stichtte, wat hij den 29 Juni 1370 met zijne tiend te Posterholt begiftigde. Voorts bouwde hij daarin geholpen door zijne echtgenoot en zijn broeder een klooster, dat hij bij akte van den 25 Juli 1376 aan de orde van den H. Bruno overgaf, voor zich en zijne vrouw alleen, voorbehoudende het vruchtgebruik van het voorhuis, het portaal en een kapelletje, door eene binnenmuur van de overige gebouwen gescheiden. Ook schonken de stichters op gemelden datum, tot onderhoud van een prior en twaalf monniken, hunnen voorouderlijken pachthof gelegen te Swalmen met landerijen, weiden ab- en depondentiën, zooals die door de ploeg beakkerd werd, verder het eiland bij *Oil* in de Maas met zijne aankleven, den pachthof en de cijnsen ter plaatse genoemd op den *Schrouwen* of de kleine *Swalm* en hunne pachten en cijnsen te *Herten* en *Merum*, zoomede hun landgoed *Ten Hamm* onder *Herkenbosch*. Deze goederen welke jaarlijks 500 goudgulden opbrachten, werden nog vermeerderd door de hertogen Reinald en Arnold van Gelre, zooals blijkt uit de dijticha's van het klooster. Ziedaar de oorsprong van het Kartuizersklooster te Roermond, dat zijnen naam ontleent aan eene landstreek bij Grenoble *La Chartreuse*, waar de H. Bruno zich met zes zijner medebroeders, omstreeks het jaar 1084 kwam vestigen.

Ridder Werner van Swalmen stierf den 17 Januari 1380, zijne vrouw Bertha in 1389.

Willem van Gulik hertog van Gelre, graaf van Zutphen was in geschil met Robijn van Swalmen over het recht om de ingezetenen van Swalmen en Asselt te schatten, den 2 Juli 1379 deden Maria hertogin van Gulik en Gelre en Willem hertog van Gelre en graaf van Zutphen hierin uitspraak. (Oud Roermondsch archief).

In 't jaar 1381 op St. Lucas dag, verkocht Robijn van Swalmen kanunnik van St. Servaas te Maastricht, aan zijn neef ridder Dirk van Oest en aan diens echtgenoot *Felicitas het huijs te Swalmen, mitten hove, mitten moelen, mitten wijnwas, mitten Thol to Asselt, mit acker, bempden, bossche, bruecken, water ende weijden*; zooals hij die van wijlen zijn broeder ridder Werner van Swalmen geërfd had, nadat bevorens Maria en Willem, hertogin en hertog van Gelre, den 2 Juli 1379 verklaard hadden hem en de dorpen Swalmen en Asselt in het bezit van alle rechten te handhaven, welke zij tijdens Robijns overleden ouders bezaten (1).

b. *De heeren uit het geslacht van Oest.*

Dirk van Oest was reeds in 1341 met den burcht en het slot Hillenraad beleend, den 7 December 1392 sloot hij met de Burgemeesteren, den raad en de eerbare burgeren der stad Keulen eene overeenkomst, waarbij hij zich verplichtte, voor het geval de stad Keulen, binnen de eerstvolgende drie jaren na de dagteekening dezer overeenkomst, met haren Aartsbisschop in strijd mocht geraten, hij dan haren helper zou wezen, met al zijne knechten en „dineren” en haar naar al zijn vermogen zonder arglist zou helpen, tegen een Aartsbisschop van Keulen, zijne helpers en onderzaten zoo lang de krijg zou aanhouden, met uitzondering tegen zijne eigene heeren de hertogen van Gulik en Gelre. Voorts zou hij binnen drie dagen daarna de stad Keulen bij monde met boden of met brieven „untsagsbrieven” zenden, waarin hij, zijne knechten en „dineren” zich vijanden verklaarden van heere Frederik Aartsbisschop van Keulen, zijne helpers en onderzaten, en beloofde zich gedurende den krijg niet van de stad en de heeren van den raad te scheiden. Hiervoor ontving hij vooraf van de heeren van den raad drie honderd goldgulden, waarvoor hij kwitantie gaf. Wanneer hij den voormelde „untsagebrief” aan de heeren van den raad had ingezonden, moesten zij hem binnen veertien nachten daarna, elf honderd goldgulden betalen. Voorts gaf hij toezegging dat hij zijne sloten Hillenraad en Swalmen (de

(1) Origineele Oorkonde in het archief van het huis Haag bij Gelder.

oude borg) zou open houden voor de helpers en „dieneren”, welke de stad Keulen hem mocht toezenden. In geval die daarop de wijk mochten nemen en hem die sloten ontweldigd werden, moest de stad Keulen hem deswegen schadeloos stellen. Gedurende de voormelde drie jaren mocht hij deze sloten niet verpanden of verkoopen.

Indien gedurende den oorlog door hem of zijn krijgsknechten, landsheeren, ridders, wapenknapen of reizigers de stad Keulen vijandig, gevangen genomen werden, moest hij die uitleveren en zou daarvoor ontvangen:

Voor een landsheer honderd, voor een ridder vijftig, voor een wapenknaap vijf en twintig en voor een reiziger tien gulden. Nog werd bedongen voor het geval de stad Keulen voor dezen krijg zijne diensten noodig had en verlangde dat hij haar met zijne vrienden diende, moest de stad hem en zijne vrienden die met hem reden, dezelfde soldij geven als zij aan hare „dieneren” gaf en hem met zijne vier paarden dubbel betalen, terwijl alle paarden welke hij, zijne vrienden en gezellen, in den oorlog mochten verliezen, zouden vergoed worden.

Voorts werd overeengekomen dat hij geenen vrede sluiten of een bestand aangaan mocht, dan met toestemming der stad, waartegen de stad zich verplichtte in geval zij vrede sloot, dat hij en zijne „dieneren” daarin begrepen zouden zijn. Mocht hij of eenigen zijner „dieneren” gevangen genomen worden, dan moest de stad voor hen het losgeld betalen.

Deze overeenkomst werd mede bezegeld door ridder Walraven van Merode, voogd te Gusten bij Gulik, en Johan van Nievenheim in dienst der stad Keulen. (Oorkonde N° 4787 archief der stad Keulen).

Den 11 Juni 1393 had eene verzoening plaats tusschen de stad Keulen en Frederik Aartsbisschop van Keulen, waardoor deze overeenkomst geen verder gevolg had.

De familie van Oest, ook van Oist (1) en van Oost genoemd, voerde een rood schild met gouden schuinsbalk, in de hoeken van weerskanten 4 schuinsche gouden ruitjes, geplaatst 3 en 1.

(1) Oist behoort onder de gemeente Eijsden.

Ridder Dirk van Oest was in 1402 overleden, zijn zoon mede Dirk genoemd werd vrijdag na St. Gregorius-dag van gemeld jaar, met het slot Hillenrade en het huis te Swalmen beleend, zooals die binnen de grachten gelegen waren.

Zijn zoon Johan van Oest gehuwd met Wilhelmina van Bellinchoven, die 3 schellen in haar blazoen voerde, ontving anno 1406 op onzer vrouwen avond conceptio, het huis en de hofstad, met graven en cingelgraven tot Hillenrade, met de bouwhoeve en wat daarinne behoort, gelijk zijn vader dat placht te hebben, ten Gelderschen leenrechte.

Op nieuwjaarsdag anno 1460 ontving Dirk van Oest, gehuwd met Aleid Tusschenbroek genaamd Eggenrade, dochter van Peter van Eggenrade en Alverta van Brempt,* het huis Hillenrade binnen zijne grachten en toebehoor, gelijk hem dat van zijn vader was aanbestorven. Hij ontving mede van wege en ten behoeve zijner zuster het huis te Swalmen.

Toen in het begin van 't jaar 1461 de stad Venlo weder in opstand kwam, schreef hertog Adolf den 21 Mei van uit Straelen, aan zijnen raad en keukenmeester Dirk van Oest tot Hillenrade, dat hij voornemens was de hulp van Roermond tegen de rebelsche stad Venlo in te roepen en beval hem tevens verscheidene gevangenen uit Venlo ter dood te brengen, met voorschrift een hunner, die kwaad van hem gesproken had, de tong af te snijden en hem vervolgens op te hangen.

Den 26 Augustus 1473 erkende Karel hertog van Bourgondië, dat Dirk van Oest hem als pandbezitter des lands van Gelre en Zutphen, leenhulde had bewezen, wegens het slot Hillenrade met de daaraan verbonden heerlijkheid Swalmen, het huis Swalmen, het recht op het Elmpterbosch en het veld genaamd Hoppenraet.

Den 15 Mei 1477 verzocht Gatharina, zuster van hertog Adolf, Dirk van Oest om binnen 14 dagen met zijne manschappen in zwarte kleeren, van paard en harnas voorzien, zich naar Grave te begeven en van daar, onder bevel en op kosten van een ritmeester, naar haren broeder in Vlaanderen te worden geleid ⁽¹⁾.

(1) Archief huis Haag.

Deze Dirk van Oest had 5 kinderen :

1. Isabella erfdochter van Hillenrade,
2. Felicitas gehuwd met Everard van Brempt drost te Straelen,
3. Alverta gehuwd met Werner van Palant drost te Wasenberg,
4. en 5. Nonnen.

Isabella voornoemd huwde den 23 September 1486 met Arnold Schenk van Nydeggen, drost te Middelaar, bezitter van het pandschap Middelaar en het huis Westerholt⁽¹⁾. Zij bracht in den echt het slot Hillenrade met alle toebehoor en de voorburg, den hof te Hillenrade, de molen, de pastorie en 12 keurmedige goederen te Swalmen, den tol te Asselt en meerdere andere goederen⁽²⁾.

c. De heeren uit het geslacht Schenk van Nydeggen.

Arnold Schenk van Nydeggen werd op St. Peter en Paulsdag 1487 met de borch Hillenrade en de alde borch, naar inhoud zijner huwelijksche voorwaarden beleend.

Uit zijn huwelijk sproten drie kinderen :

1. Christoffel, de stamheer ;
2. Johan, heer tot Ophemert, drost te Middelaar ;
3. Maria Adelheid, gehuwd met Herman van Wachtendonk.

Hij overleed den 5 Juli 1526 ; zijne echtgenootte was hem reeds den 15 April 1502 in de eeuwigheid vooraf gegaan. Beiden werden in het koor der kloosterkerk van St. Agatha, naast het graf der ouders van eerstgenoemde begraven. Op de prachtige grafzerken leest men : „In 't jaer ons heren MCCCCXXVI op den V dach „in Julio sterft Arnt Schenk van Nydegge, heer van Hillenraij, „drosz tot Middeler, bidt voor de ziele en in 't jaer ons heren „MCCCCII op den XV dach van April sterft joffer Isabel „Schenk dochter van Oest, bidt voor de ziel.”

Christoffel Schenk van Nydeggen werd den 5 Mei 1528

(1) Origineele oorkonde huis Haag bij Gelder.

(2) Schenk van Nydeggen voert een rechte klimmenden leeuw van goud in een zwart veld.

met het huis Hillenrade binnen zijne grachten en met alle andere rechten en toebehoor, zooals het in het ambt Montfort en het kerspel Swalmen gelegen was beleend, dat hem van zijne moeder Isabel van Oest aanbestorven en ook in broederscheiding toege-deeld was.

Hij huwde den 8 Augustus 1528, blijkens huwelijkscontract berustende in het archief van het huis Haag, Anna van Flodorp, oudste dochter van den erfvoogd van Roermond, Gerard van Flo dorp en van Elisabeth van Stammel.

Karel van Egmond hertog van Gelre verpandde hem voor 1000 goudgulden, het hooge gerecht te Swalmen en Asselt, benevens het „Greevenrecht” (1).

Hij sneuvelde bij de belegering van Duren in 1543 en liet de volgende kinderen achter :

1. Arnold, de stamheer ;
2. Johan, prior te Siegburg ;
3. Otto Willem, ridder van de Duitsche orde, commandeur te Paffendorf ;
4. Christoffel, vermoedelijk in eerste huwelijk getrouwd met Geertrui van Beringen, zijne tweede vrouw was Johanna van Blittersdorf ;
5. Ludger, kanunnik te Utrecht, gestorven in Litfland ;
6. Isabel gehuwd met Arnold Blankart, ambtman te Villich, zoon van Otto Lodewijk v. B. en Eva Beissel van Gijmnich.
7. Anna, kloosterdame in O. L. V. Munster te Roermond.

Den 11 Juli 1544 ontving Johan Schenk voornoemd, als momber ten behoeve der minderjarige kinderen van wijlen zijn broeder Christoffel, het huis Hillenrade ten Gelderschen rechte te leen, te verheergewaden met 15 goudgulden. Noch ontvingen zij ten behoeve van gemelde kinderen en hunne medegerechtigden Philips van Wissel en Dirk van der Boetselaar de jonge te leen: „het alde „huijs te Swalmen, geheiten Rathem, mit den hove voor denzelven „huijse gelegen, geheiten Nijenhoff,” in de volkstaal Genoenhof genoemd.

(1) Eg. Slanghen zegt in zijne bijdragen: Wat *Greevengoederen* eigenlijk betee-kenen en waar ze vandaan komen, konden wij niet opsporen, wij vonden ze in het ambt Krickenbeck ook aanwezig, in welk ambt de behandeling (dat is de opdracht of het aan twee handen stellen) voor den rentmeester, twee laten en den Raad, maar niet voor de schepenen geschiedde.

Arnold Schenk van Nijdeggen heer te Hillenrade, Swalmen en Asselt, hernieuwde den 1 Juni 1556 zijnen eed wegens de voormelde twee leenen. Den 23 Januari bevorens huwde hij Maria Huijn van Amstenraad (1), dochter van Arnt Huijn van Geleen en Hendrika van Maschereel.

Uit dit huwelijk sproten 3 kinderen :

1. Christoffel, stamheer.

2. Gerard, geboren 8 Februari 1563, kanunnik der kathedraal te Luik, die den 3 Maart 1590 afstand deed van alle hem toekomende erfgoederen, en

3. Geertrui, kanunnikesse in St. Anna te Munsterbilsen, gestorven 14 December 1623.

Christoffel Schenk van Nijdeggen, opvolger van zijn vader geboren in 1561, huwde den 4 Maart 1590 op het huis Horne, Adelheid van der Lippe genaamd Hoen, dochter van Caspar van der Lippe, heer te *Blijenbeek, Afferden, Grubbenvorst, Betgenhausen* en *pandheer der graafschap Horn* en Geertrui van Bijlant (2).

Deze bracht de voorgenoemde goederen, die reeds vroeger aan de familie Schenk hadden toebehoord, in den echt, waardoor Christoffel tot groot aanzien en rijkdom geraakte. Later kocht hij nog het huis Brempt in het ambt Montfort gelegen.

Hij werd in 1623 met den erfmaarschalk van Hoensbroek door de Staten van het overkwartier naar 's Gravenhage afgevaardigd, om te onderhandelen over vermindering van contributiën.

Als afgevaardigde der ridderschap, legde hij den 26 Juni 1617 den eersten steen van het te Roermond te bouwen Clarissen klooster.

Hij overleed den 9 Maart 1624, zijn huwelijk was gezegend met 11 kinderen :

1. Arnold Dirk, stamheer ;

2. Otto Willem domheer van St. Lambert te Luik, van welke prebende hij na tienjarig bezit afstand deed, om met de dochter van den waard van een wijnhuis te trouwen. Na den dood dezer vrouw, huwde hij den 27 April 1660 de weduwe van Dirk van Westrum tot Holtum, Magdalena van Bentink tot Wolfsraad. Hij

(1) Origineel huwelijkscontract archief huis Haag.

(2) idem.

kreeg de alde borg, toen reeds eene ruïne, ook het huis Rathem genoemd, met den Nieuwenhof daarbij gelegen.

3. Dirk, heer van Bleijenbeek, Afferden en Grubbenvorst, huwde den 9 December 1653 (1), met Anna Margaretha van Nassau, dochter van Phil. heer tot Grimhuijsen en Margaretha van Cortenbach. Zij bracht haar riddergoed Faeshartelt bij Maastricht, met alle toebehoor in den echt. Dirk overleed in September 1661, zijn eenigen zoon volgde hem reeds in 1663 in het graf. Zijne weduwe hertrouwde met Johan Gerard van Oostrum, heer te Moersbergen.

4. Hendrik, trad in de Duitsche Orde en werd den 4 Mei 1632 geprofest. Hij kocht den 13 Juni 1651, van Jonker Gillis van Haften het adellijk gaed Overen te Odiliëenberg en overleed den 8 December 1664, als commandeur van Groutraij en Bernsheim. Overen kwam aan zijne nicht Anna Maria.

5. Anna Barbera, kanunnikesse in het sticht Fröndenberg, trouwde in 1630 met Ernst Gozewijn van Bodelschwingh ritmeester in dienst der Staten, heer tot Ickeren en Loburg. Zij overleed in October 1665 en liet drie kinderen na: Otto, Maria en Clara. Haar echtgenoot was reeds in 1640 gestorven.

6. Maria Clara, huwde Ferdinand vrijheer von der Hovelich, heer tot Lovenburg, Lohmar, Vettelhoven, Keurkölsche en vorstelijk Pfalz—Neuenburgischen kamerheer, geheime Raad en Ambtman te Liedberg. Zij overleed in 1679;

7. Joharna Christina religieuse in St. Geertrui te Leuven;

8. Caspar, jong gestorven;

9. Gerard, jong gestorven;

10. Caspar, gesneuveld in den slag bij Leipzig 1631 en

11. Geertrui stichtsdame in Munsterbilsen, gestorven in 1623.

Arnold Dirk, heer tot Hillenrade, Swalmen, Asselt, Blijenbeek, Afferden, Grubbenvorst, Betgenhausen enz., trouwde blijkens huwelijkscontract van den 20 Juni 1620 (1) te Luik: Maria d'Oijenbrugge van Duras, dochter van Willem baanderheer van het land en kasteel Roest, heer tot Bombroek Broelighen, Haijons en Belvaux, souverainen heer van Gemprez en Anna van Coswaren.

(1) Archief huis Haag.

Van Arnold Dirks leven is niets anders bekend, dan dat hij in zijne jeugd den Koning van Spanje diende, hij overleed in 1653, nalatende 8 kinderen:

1. Christoffel, stamheer;

2. Geertrui, trouwt in 1641 Claude de Culz seigneur du Magny, zoon van Marc en Guillemette de Champagne. Den 9 December 1685 renonceerde zij aan de erfopvolging der Schenksche goederen, zij overleed den 17 Juli 1679 op het kasteel Hillenrade;

3. Margaretha die den 14 April 1648 in eerste huwelijk baron Nikolaas de Four en in tweede huwelijk in 1653 Johan Daniel de Geloës, heer van Lobos en Elmpt, trouwde.

4. Arnold, waarover niets naders bekend is.

5. Kaspar, heer tot Brempt, trad in de Duitsche Orde en werd den 8 December 1653 in Aldenbiezen geprofest. Vervolgens Commandeur te Ordingen en Sierstorf en veldmaarschalk. In die hoedanigheid kreeg hij den 1 Juli 1667 van don de Moura et Cortereal, markies de Castelrodrigo, verlof, om op eigen kosten 100 kurassiers aan te werven, nadat hij reeds een regiment van 369 paarden geworven had. In 1666 overdroeg hij het huis Brempt aan zijn broeder Christoffel, en in 1686 schonk hij een nieuw hoogaltaar aan de kerk te Swalmen, vervaardigd door meester Jan Thijssen. Hij overleed te Brussel den 24 April 1688, het lijk werd gebalsemd en gekleed in het wit ordekleed, in een met zes paarden bespannen wagen naar Afferden gebracht, en daar in het familiegraf bijgezet.

6. Godfried, waarover geene bijzonderheden bekend.

7. Anna Maria, huwde Johan Willem, vrijheer van en tot Cortenbach, heer te Bracht en erfvoogd van Roermond, zoon van Joh. Willem en van Lucia van Vlodrop. De huwelijksche voorwaarden werden den 22 April 1655 op het huis Hillenrade onderteekend.

8. Anna, non in het klooster te Grevendaël, overleden in 1702.

Christoffel Schenk van Nydeggen, die in zijne jeugd de universiteit bezocht, kwam door den vroegtijdigen dood zijns vaders, op jeugdigen leeftijd in het bezit van een groot vermogen, waardoor hij tot groote macht en aanzien geraakte.

Den 18 Januari 1655 kocht hij voor 18.600 ponden Vlaamsch,

de hooge, middelbare en lage rechtspraak in de dorpen Swalmen en Asselt. (1).

Den 9 Februari 1658 benoemde de stadhouder Johan van Oostenrijk hem tot raadsheer van den korten tabbaard in den raad van Gelderland te Roermond.

De 19 September 1667 verpandde hij zijne bezitting Betgenhausen in het Guliksche aan Erich Adolf graaf Salm-Reifferscheidt en diens gemalin Magdalena landgravin van Hessen, welke verpanding later aanleiding tot een proces gaf, dat in een tijdverloop van meer dan anderhalve eeuw, groote geldsommen verslond.

Den 9 April 1661 was hij op het kasteel Meldert in den echt getreden met de kanunnikesse Philipotte Anna d'Oijenbrugge, dochter van Godfried d'Oijenbrugge en Anna Maria d'Oijenbrugge van Duras tot Meldert (2). Hij overleed den 24 Maart 1680 op het kasteel Hillenrade, nalatende 4 kinderen:

1. Arnold, stamheer.

2. Hendrik, geboren den 27 December 1663, heer der Aldeborg te Swalmen, trad in de Duitsche orde en profeste den 20 October 1688. Hij werd Commandeur van Ramersdorf en Beckefort, later ook van Bernsheim en administrateur der landcommanderie van Aldenbiezen.

3. Godfried Engelbert, geboren den 1 Augustus 1667, trad in dienst van den hertog van Luneborg en Zell en stond in 1690 bij het regiment van den oversten Frank.

4. Angelina, geboren den 30 Januari 1671, trad den 25 November 1689 in de orde der Ursulinen te Roermond.

Twee kinderen waren dadelijk na de geboorte gestorven.

Arnold Schenk van Nijdeggen, heer van Hillenrade, Swalmen, Asselt, Blijenbeek, Afferden, Grubbenvorst, Betgenhausen enz., geboren den 31 Augustus 1662, verloor vroegtijdig zijne ouders. Met jeugdige lichtzinnigheid huwde hij onervaren den 30 Maart 1682, door drank, kwade overreding en valsche voorspiegeling verschalkt, slechts 19 jaren oud, Maria Emerentiana Dausque, die hij bij zijn oud-oom Kaspar Schenk had leeren kennen

(1) Zie bijlage N° 3.

(2) Huwelijkscontract archief huis Haag.

en voorgaf weduwe te zijn van den graaf de Bruay, zonder te weten in welke betrekking zijne uitverkoorene tot zijn oud-oom stond. Na acht maanden met haar samengeleefd te hebben, werd hij over den vroegeren levenswandel zijner vrouw ingelicht, scheidde onmiddellijk van haar en protesteerde den 7 December op het huis Dilborn plechtig tegen zijn huwelijk. Vervolgens werd de ontbinding van dit huwelijk bij het geestelijk gerecht aanhangig gemaakt. Uit de processtukken blijkt, dat Maria Emerentiana Dausque in St. Omer geboren, de dochter van een kwakzalver was, die zich later voor medicinae doctor uitgaf. Hier maakte ze kennis met den prins van Condé, waarvan zij de bijzit werd. Vervolgens werd ze de concubine van Charles Hypolite de Spinola, comte de Bruay, generaal in Franschen dienst en gouverneur van Lille, waarvan ze twee kinderen had: Karel Hippolit en Philips Antoon Spinola. Na zijnen dood voerde zij diens naam en titels en noemde zich gravin de Bruay, waartegen de zoon des graven langs gerechtelijken weg in verzet kwam. Door den Raad van Mechelen veroordeeld en gevangen genomen, ontsnapte zij en vluchtte in het Gulikkerland, waar zij met den ridder der Duitsche orde Kasper Schenk kennis maakte en een zeer intiemen omgang had. Het huwelijk met zijn neef Arnold was daardoor ongeldig, weshalve het geestelijk gerecht te Gulik den 18 September 1684 de nietigheid daarvan uitsprak.

In April van hetzelfde jaar maakte Arnold zijn testament, met intentie zich in den militairen dienst te begeven van zijne Keizerlijke Majesteit, *met resolutie om des noodich lijff ende leven tegen den erffvijand van 't christendom te consacreeren.*

Van het vonnis der Guliksche rechtbank, kwam vrouwe M. E. Dausque te Rome in hooger beroep. Arnold die reeds einde 1684 was teruggekeerd, begaf zich nu naar Rome om eene spoedige behandeling en afdoening zijner zaak bevorderlijk te wezen. Het Gulische vonnis werd bevestigd en de appellante in de kosten veroordeeld (1).

Den 5 December 1694 trad Arnold, op het huis Haag bij Gelder in den echt met Maria Catharina markiezin van Hoens-

(1) Archief huis Haag en Gesch. der Familie Schenk van Nijdeggen. (H. Ferber).

broek, dochter van Arnold Adriaan markgraaf van en tot Hoensbroek, geboren den 15 September 1631, erfmaarschalk van Gelderland, raad costumier, heer te Erdbruggen, Schellebelle en Wanselen en van Dorothea Henrietta van Cottereau tot Westmael. Dewijl het in besloten tijd was, werd het huwelijk in stilte voltrokken door pater Ambrosius pastoor in Gelder, in tegenwoordigheid van Johannes Mathias van Afferden en frater Marcellus a S. Petro.

Arnold, werd den 21 December 1695, door Karel IV koning van Spanje tot markgraaf en Hillenraad met de heerlijkheid Swalmen tot een markgraafschap verheven. Deze onderscheiding geschiedde wegens de goede diensten door hem en zijne voorvaders gepresteerd, wegens den ijver, trouw en standvastigheid welke deze tijdens de onlusten in de Nederlanden bewezen, waardoor zij groote vervolgingen geleden en goederen verloren hadden; ook dewijl zij aanzienlijke ambten in het Overkwartier van Gelderland bekleed en eenige van hen op eigen kosten regimenten ten dienste des Konings aangeworven, en verscheidene ridder der Deutsche Orde geweest waren, wat Arnolds broeder nog was.

Zijne gemalin schonk hem een zoon op het huis Blijenbeek in 1695 geboren, die bij den plechtigen doop, den 6 Juni 1696 op het huis Haag voltrokken, naar zijne twee grootvaders de namen van Christoffel Arnold Adriaan kreeg. Peter was Arnold Adriaan markgraaf van en tot Hoensbroek en meter baronesse Schenk.

Deze hoopvolle jongeling vond den 28 September 1703, op het huis Hillenraad een noodlottig einde. Men zegt dat hij met een geladen geweer spelend, zich zelve doodelijk verwondde. Zijn portret bevindt zich nog op het huis Blijenbeek.

Bij testament van den 20 Mei 1708 vermaakte zijn vader, de markgraaf Arnold Schenk van Nijdeggen, aan zijne echtgenoot Maria Catharina markgravin van Hoensbroek, niet alleen al zijne gereede goederen, maar ook het huis Hillenraad, de heerlijkheid Asselt en Swalmen, met alle goederen daaraan klevende en bouwhoeven daarin gelegen. Het huis de Aldeborg met den hof te Swalmen, de molens, de heerlijkheid en den tol tot Grubbenvorst met de aldaar gelegen goederen, de heerlijkheid Afferden met ap- en dependentiën en al de goederen onder de voorzeide heerlijkheden en adellijke huizen gelegen, bestaande in

tienden, molens, bouwhoeven, weiden, bosschen, schansen en de gerechtigheden daartoe hoorende. Het huis Wethem met zijn apen dependentiën, de tienden onder Nieuwstad gelegen, den Oosterschen Tol, den Asselschen en den Sieperhof, den Asseltschen Tol, de Boekoeler tienden, de visscherij te Asselt, de Linden, de Aanwas en de Boxwaard, de Wieler tienden en de actie van Betgenhausen.

Wanneer beide echtgenooten zonder lijfserven mochten overlijden, substitueerde hij zijn zwager Willem Adriaan markgraaf van Hoensbroek en diens wettige erfgenamen.

Hij overleed den 13 Augustus 1709 op het huis Bleijenbeek. Zijne echtgenoot werd den 14 September 1717 door Keizerin Eleonora Magdalena Theseria, met de „Sternkreuzorde” versierd, zij overleed in de maand September 1736, nadat zij al hare goederen aan haar neef Frans Arnold markgraaf van en tot Hoensbroek vermaakt had, wiens vader Willem Adriaan den 18 Juni 1635 op het huis Haag overleden was.

d. De heeren uit het geslacht van Hoensbroek.

Frans Arnold rijksgraaf (1) van en tot Hoensbroek, geboren den 31 Mei 1696, huwde, den 30 November 1720, Anna Catharina Sophia rijksgravin van Schönborn, geboren den 30 Juli 1702.

Uit dit huwelijk sproten 25 kinderen:

1. Henrica Francisca Sophia Eleonora Catharina Maria Carolina, geboren te Hoensbroek 4 Nov. 1721.
2. Lotarius Frans Hyacint Victor, de stamheer.
3. Een zoon jong gestorven.
4. Philip Damiaan bisschop van Roermond.
5. Eleonora Theresia.
6. Catharina Elisabeth Frederica Maria, geboren te Hoensbroek 24 April 1726, gehuwd met F. W. graaf van Nesselrode Reichenstein.

(1) De vader van Frans Arnold werd den 1 September 1733 in den Rijks gra-
venstand verheven.

7. Frans Hendrik Johan Amor, ridder der Duitsche orde, geboren te Hoensbroek 25 Maart 1727.

8. Maria Theresia, gehuwd 1. met graaf van Metternich-Winneborg, 2. met F. W. A. graaf van Nesselrode en 3. met F. K. baron von Hompesch.

9. Frederik Melchior, ridder der Duitsche orde.

10. Sophia Charlotta gehuwd met C. L. Rijksvrijheer von Furstenberg-Herdringen.

11. Willem Adriaan, gestorven in 1751.

12. Isabella Maria Regina Antonetta, geboren te Hoensbroek den 11 Juni 1738, gehuwd met Adam Alexander Rijksgraaf Schellard van Obbendorf te Geisteren.

13. Johanna Antonetta overleden te Aken.

14. Johan Antoon.

15. Johan Arnold.

16. Frans Erwin, kanunnik te Trier, gestorven te Hillenraad, den 18 April 1755.

17. Een zoon jong gestorven.

18. Leopold Lodewijk, domheer te Spiers, regeerings-president te Bruchsal.

19. Johan Frederik, domheer te Munster en te Hildesheim, zoonmede proost te Soest, in 1766 kapitein lieutenant in het kamp te Collin in Bohemen;

20. Eene dochter jong gestorven.

21. Jozef Adolf, domheer en korbisschop suffragaan te Trier.

22. Karel Frederik, domheer en 1^e korbisschop te Trier.

23. Karel Willem, domheer te Trier en keur Keulsche kamerheer.

24 en 25. N. N.

De voornoemde echtgenooten maakten den 17 September 1740 op het huis Hillenraad hun testament, luidende dat de laatstlevende alle gereede goederen in eigendom en van de ongereede goederen de tocht zou hebben. Aangezien zij een aanzienlijk getal kinderen hadden, die volgens hunnen stand moesten opgevoed worden en de opbrengst der tocht daartoe eventueel ontoereikend mocht wezen, kon de laatstlevende het noodige geld daarvoor opnemen, doch moest den verschuldigden interest tot zijnen last houden. Ook mocht hij voor dit doel, goederen niet tot het fidei commis behorende, verkoopen.

Met het oog op hunne huwelijksche voorwaarde, geteekend te Bamberg den 3 November 1720, op de akte van deeling tusschen hen en hun broeder en zwager, op het huis Haag den 9 Juni 1738 geteekend en op het testament van den 5 September 1737, door hunne tante de gravin van Straetman, geboren gravin van Schellard, gemaakt, benoemden zij tot hunnen universeelen erfgenaam, van alle hunne gereede en ongereede goederen, hun oudsten zoon Lotharius Franciscus en in geval die zonder wettige mannelijke erfgenamen mocht overlijden, zou de tweede en des noods de derde zoon, en verder de wettige mannelijke descendentes uit hunne familie Hoensbroek, bij exclusie van het vrouwelijk geslacht, opvolgen.

Tot behoud van den Hoensbroekschen naam en stam bekrachtigden zij, het in de familie bestaande fidei-commis van de heerlijkheid Hoensbroek, met last op hunne successieve erfgenamen, dit fidei-commis zooveel noodig bij testament of huwelijksche voorwaarde te renoveeren.

De universeele erfgenaam moest na den dood des testateurs, aan ieder der alsdan levende broeders, jaarlijks zoo lang zij leefden, 300 patacons uitbetalen, waarvan er echter honderd in mindering kwamen, wanneer zij een geestelijk of wereldlijk inkomen van meer dan 300 patacons hadden, aan elk zijner zusters moest hij in eens 2000 patacons geven, zonder dat zij iets meer konden vorderen.

De universeele erfgenaam mocht niet trouwen, dan met eene stam- of stichtmatige freule, op straffe van vervallen te zijn van zijn opvolgingsrecht, ten voordeele van zijn opvolgenden broeder.

Frans Arnold overleed op het huis Hillenraad den 22 Augustus 1759, hij was ook graaf des H. Roomsche Rijks, baron van Ruijnen, Bellinghoven, gebiedenden heer in Haffen en Mehr, heer in Schellebelle en Wanzele, Nieuwkerk en Winternam, Aldekerk en Eyl, Vernam en Sevelen, Reurdt en Schaephuizen, St. Antonisberg en Stenden, Pont, Veert, Wetten, Kapellen, Kevelaar en Klein-Kevelaar, der voogdij van Gelder, Swalmen, Asselt en Grubbenvorst, geheimraad van zijne K. K. Majesteit, erfmaarschalk van Gelre en Zutphen, raad coustumier in het Oostenrijksche souvereine hof te Roermond en hoog-drossaard der stad Gelder. Bij den vrede van Utrecht stond hij 11 April 1713, de Geldersche

belangen en die van de landen van Overmase voor. In 1756 werd hij door het leenhof van Braband, met de tiend van Grootzundert beleend. Zijne echtgenootte stierf te Hoensbroek den 5 November 1760; zij was begiftigd met het „Sternkreuz” eene orde voor vrouwen, gesticht door Eleonora, keizerin van Oostenrijk, den 18 Sept. 1668, met de zinspreuk *Salut et Gloria*.

Lotharius Frans Hyacint Victor, geboren te Hoensbroek den 20 December 1722, huwde in 1762 met Sophia Charlotta Maria Anna Walburgis, rijksgravin van der Leijen tot Hohengeroldseck

Uit dit huwelijk sproten vijf kinderen :

1. Charlotta Francisca Clara Elisabeth Theresia Johanna Maria Anna, geboren te Hoensbroek den 10 October 1764, was kanunnikesse van het hoog adelijk kapittel van Thorn en huwde na de opheffing van dat sticht met ridder Frans d'Estard de Montigny.

2. Frans Philip Leopold Jozef Ererwijn Arnold Adriaan Paul, geboren te Hoensbroek 15 Januari 1766, overleed aldaar den 16 Maart daaropvolgende;

3. Josephina Theresia Maria Anna Remualda, overleden te Venlo 18 Januari 1789;

4. Maria Anna Louisa, erfgename van Geisteren, was tijdens de opheffing van het sticht te Thorn, kanunnikesse aldaar en huwde later met baron Karel Kaspar van Weichs tot Wenne;

5. Clemens Wenceslaus Johan Baptist, de stamheer.

Lotharius Frans H. V. was in 1781 afgevaardigde der landen van Overmase bij de inhuldiging van keizer Jozef II; hij overleed te Hoensbroek den 20 Augustus 1796. Bij de komst der Franschen hier te lande, werden bij decreet van den 26 Maart 1798, alle heerlijke rechten opgeheven, zoodat hij de laatste jurisdictieheer van Swalmen en Asselt was, zoomede der plaatsen bij zijn voorzaat Frans Arnold genoemd. Zijn na te melden zoon volgde hem in het bezit zijner goederen op.

Clemens Wenceslaus Johan Baptist geboren op het huis Haag den 6 Mei 1776, huwde den 29 October 1801, met Alexandrina Maximiliana baronesse van Loë tot Wissen en in tweede huwelijk den 15 Augustus 1809, met Eugenia Lodovica rijksgravin van Schaesberg.

Uit het eerste huwelijk sproten twee kinderen:

1. Sophia Charlotta, trouwde Johan Frederik rijksvrijheer van Furstenberg—Körstlinghausen;

2. Frans Egon geboren den 1 Juli 1805 op het huis Haag, trouwde den 5 April 1840 Mathilda Francisca baronesse van Loë tot Wissen, hij verkreeg de goederen te Hoensbroek, Blijenbeek en Afferden, Haag bij Gelder en Burchfeld.

Uit het tweede huwelijk sproten ingelijks twee kinderen:

1. Karel Clemens Hubert geboren den 30 September 1810;

2. Mathilda, trouwde Arthur rijksgraaf van Golstein tot Breijel.

Frans Clemens Hubert beërfde de goederen tot Hillenraad behoorende, zoomede het slot Turnich in den kreis Bergheim en Schackum in den kreis Neuss gelegen, hij trouwde den 20 Juli 1847, baronesse Sophia Maria Dominica von Brenken, geboren den 23 Juni 1882, uit welk huwelijk twee zonen sproten:

1. Frans Eugen geboren den 13 Mei 1851 en 2. Clemens geboren den 26 April 1855, overleden te Mentone den 2 Februari 1872.

Frans Eugen rijksgraaf van en tot Hoensbroek, de tegenwoordige bezitter van Hillenrade, Turnich, Schackum en Welterode in den kreis Siegburg, huwde den 7 Mei 1878 te Munster in Westphalen, met Hermengilde gravin Wolf-Meternich, geboren den 23 April 1858, overleden den 10 Juni 1886, welk huwelijk kinderloos bleef.

Hoensbroek voert een schild van zilver beladen met vier roode dwarsbalken, waarover een zwarte klimmende tweestaartige leeuw, gekroond, geklauwd en getongd van goud.

Eene geslachtslijst der familie Hoensbroeck vindt men hierachter als bijlage N°. 7.

§ III. DE TOLLEN OP DE MAAS TE ASSELT.

1°. De Oostersche, ook Oistersche of Oestersche tol geheeten, omdat hij geruimen tijd in het bezit der familie van Oest tot Hillenrade was.

Den 16 September 1275 werd voor rechter en schepenen van Roermond, met toestemming en approbatie van den graaf van Loos, Willem van Horn als achterleenheer, en Reinald, graaf van

Gelder, tusschen de dorpen Asselt, Swalmen en Beesel ter eenre en de schepenen van Wessem, Beegden, Halen, Horn, Buggenum en Neer ter andere zijde, eene akte gepasseerd waarbij Rutger heer te Asselt, onder andere heerlijke beneficiën, bevestigd werd in zijne tolgerechtigheid op de Maas aldaar. Volgens deze overeenkomst mochten binnen de palen van gemelde heerlijkheid Asselt, geene schepen op of afvaren dan na volgens recht en gebruik, zooals van ouds te zijn vertold. Geene schepen mochten lossen of laden, dan met voorgaand consent van den tollenaar. Deze gaf voor het lossen een *ligveerdingh* en voor het laden een *laedveerlijck*. Bij storm of gevaarlijk water, moesten zij luidkeels roepen dat zij tot het betalen van den tol bereid waren, mits leggenden den *veerlinck* op het voorschip of werpende denzelven op 't land. Zij die niet geroepen hebbende goederen over boord wierpen of in het water, verbeurden eene boete van vijf marck zilver.

In 't jaar 1381 op St. Lucasdag verkocht Robijn van Swalmen den *Thol te Asselt*, zooals hij die van wijlen ridder Werner van Swalmen zijn broeder geërfd had, aan zijn neef Diderick van Oest, die hem denzelfden dage, aan het te Eindhoven gevestigde leenhof van Cranendonck verhief.

Deze tol was leenroerig van het huis Granendonck, eene baronie in Peelland, voorheen bezitting der heeren van Horn, van waar ze achtereenvolgens in handen kwam der van Sevenborn, van Schoonvorst, van Gavre, van Egmond en van Anna van Buren, die ze ten huwelijk bracht aan Willem prins van Oranje.

Bij brieve mede bezegeld door ridder Johan Schellaert van Obbendorp en Diderick Beerse pastoor van Roermond, droegen de echtelieden Johan van Oost en Wilhelmina van Bellinchoven den *Asseltschen tol* over aan hunnen zoon Diderick, die hem verpandde aan Jacob Tesschers en zonen te Roermond. (1) Na het overlijden van D. van Oost werd Jacob Tesschers den 27 April 1484 daarmede beleend.

Willem en Seger, zonen van Maarten Tesschers, droe-

(1) E. Slanghen Maasgouw bl. 428. Verg. Inventaris J. B. Sivré.

gen den 22 Maart 1556 twee derde van den tol te Asselt over, aan juffrouw Cecilia van Flodrop vrouwe tot Scheene, het andere derde deel behoorde aan de kinderen van wijlen Seger Tesschers hun oom.

Van dit laatste gedeelte geschiedde den 19 Juni 1557, opdracht ten behoeve van juffrouw Cecilia van Flodrop.

Den 10 Januari 1619 werd Dirk van Reck met den *Oostertol* beleend, hem aangekomen bij huwelijksche voorwaarden met juffrouw Adriana, dochter van Jan van Hoogerkecken.

Den 26 Mei 1620 werd Jhr. Arnold Schenk in naam van zijn vader Christoffel Schenk van Nijdeggen heer tot Hillenrade, met dezen tol beleend en bij overlijden van eerstgenoemden, Willem Adriaan markies van Hoenbroek den 20 November 1711, in het bezit van welke familie hij tot aan de opheffing der tollën bleef. (1)

Omstreeks het jaar 1543 en later in 1651, was wegens den *Asseltschen tol*, die destijds om der moeielijk wille te Kessel geheven werd, een proces bij de rechtbanken van Gelderland aanhing. De stad Nijmegen beweerde dat hare burgers de tollën Kessel-Asselt, even als de andere tollën tusschen Gorcum en Mezières, met hunne schepen vrij en vränk konden voorbij varen, op grond van het privilegie in 1230 door Hendrik VII aan de burgers van Nijmegen verleend. De tegenpartij beweerde dat hare tolgerechtigheid ouder was dan gemeld privilegie, en de Roomsche Keizers wel gerechtigd waren vrijdom wegens hunne eigene tollën te verleen, maar geenszins van die welke onder bezwarenden titel aan anderen toebehoorden. (2)

2°. *Des voights tol* van Roermond. Hierover meldt E. von Oidtman in de genealogie der heeren van Vlodorp (3): Gerard van Vlodorp, zoon van Godart, die in 1402 door den hertog van Gelre met de erfvoogdij van Roermond beleend werd, trouwde den 26 November 1391 met Elisabeth van Schöna. Hij kreeg van zijne ouders als huwelijksgeſchenk „den hof Assel met de

(1) Rijksarchief te 's Gravenhage.

(2) E. Slanghen : Maasgouw bl. 428

(3) Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins, deel VIII bl. 129.

„tienden van Graet, de kurmoeden, de visscherij, *den Tol* en het „recht van de *Lijnpertz* in de Maas en op het land.” Hiervan moest hij aan zijne tante Geertrui van Vlodorp, kloostervrouw te Heinsberg, levenslang jaarlijks 50 schildgulden uitkeeren.

Deze Tol op de Maas met den hof en de heerlijkheid Asselt en alle toebehoor, was een bundig leen van het graafschap Horn, waarvan de leenregisters thans berusten in het Rijksarchief te Maastricht, beginnende met 1517.

Den 7 Januari 1517 werd dit leen gereleveerd door Johan van Vlodorp in tegenwoordigheid des graven, voor stadhouder Willem Pijel ende mannen van leen David van Nunhem in Ghijlis van Horst.

Den 5 December 1521 door Ludolf van Winkelhuysen, van wege Jouffrouwe Elisabeth van Vlodorp, weduwe van Jan van Vlodorp, voor Willem Pyel van Swalmen stadhouder, en Goert van Oedenhoeven, Lambrecht Pollart, Jaap Vogels en Heillewich van Kessel mannen van leen.

Den 14 Maart 1557 door Dam. Schellaert van Obbendorp.

In 't jaar 1614 door Frederik Schellaert heer van Muggenhuijsen. Bij deze beleening wordt verwezen naar het ophelderings register dat niet meer aanwezig is, waardoor dag en maand niet bekend zijn. In den inventaris van het archief van Roermond door J. B. Sivr , wordt hieromtrent het volgende vermeld: Den 11 Januari 1614 deden Johan Schellart heer te Doorenweert, Walraf Schellart heer te Schinnen en Vincent heer te Geisteren, afstand van den hof te Asselt met alle zijne dependentiën, ten behoeve van vrouwe Ursula de Merode, weduwe van Johan Schellart van Gurtzenich. Deze afstand geschiedde ten overstaan van den stadhouder en leenmannen van het graafschap Horn, voor scholtis en schepenen van Swalmen en voor laten van den hof en heerlijkheid Asselt.

Den 10 Januari 1615 door Godart Paedsijn van wege vrouwe Ursula de Merode.

Den 18 April 1635 door Nicolaas Closset, in naam van Frederik Christiaan de Anneux, zoon van vrouwe Ursula Alberta Schellard d'Obendorp, baronesse van Creveco ur, echtgenoot van Philippe d'Anneux ridder, baron van Creveco ur,

heer van Aulbencourt, hem toegevallen door testament van wijlen heer Schellart d'Obendorp ridder, baron van Muggenhuysen voor den halven hof.

Den 10 October 1641 door licentiaat Johan Styns, krachtens volmacht van Ursula Schellart d'Obbendorf barones de Crevecœur voor den halven hof.

Den 10 October 1661 door den licentiaat Johan Stijns voor Mevrouw de marquise de Warnijs.

Den 13 Maart 1668 door Goert Quiten voor gravin de Attimis, marquisinne de Warnys en de Crevecœur voor de helft.

Den 5 April 1678 door Frans Lambert de Bruijn amodiateur van den Oesterschen tol te Kessel, na den dood van Goert Quijten.

Den 10 Mei 1695 door Sr Goessen van Blitterswijk voor Arnold Schenk, baron van Hillenraad, (hof en heerlijkheid van Asselt, zoomede den tol op de Maas, beemden onder Neer en alle toebehoor) na dood van Frans Lambert de Bruyn.

Den 30 April 1720 door den rentmeester Balthasar Wijhers voor (?)

Den 14 Augustus 1755 door den advocaat A. F. Smaebers te Roermond voor Frans Arnold, markies van Hoensbroeck als na dood van Balthasar Wijhers, namens Smaebers trad de heer G. L. Wagemans licentiaet op, die den leeneed aflegde. Zie bijlage N° 5.

Den 16 October 1788 door zijne Excellentie den jonheer Markies Clemens van en tot Hoensbroek (1).

De Asseltschen hof is thans nog in het bezit der familie van Hoensbroek, zoomede de weiden onder Neer.

3. *De Hansummer Tol.*

Deze tol was een Hornsch leen, Hansum, de Hansummerweerd en de Hansummergriend gemeente *Neer*, liggen tegenover het hondschap Willer bij Asselt gemeente Swalmen.

(1) Geëxtraheerd uit de leenregisters zich thans bevindende in het Rijksarchief te Maastricht.

Den 21 Maart 1394 beleende Willem heer van Horn en Altena, Hendrik van den Grijnde, burger van Roermond, met den tol van Hansum.

Den 3 Augustus 1529 bekenden Deken en kapittel van den H. Geest, zoomede burgemeester en schepenen der stad Roermond, dat Trijn Mevis, weduwe van Assel, onder eede verklaard heeft, dat wijlen haar man Jennis Mevis voor ongeveer 50 jaar „der „stads tollén tot Asselt als Dienre bewerdte heeft” en zij na den dood van haar man, dezen tol ook van de stad Roermond gepacht had. Verder dat zij niet anders gezien en gehoord had, dan dat die van Nijmegen altoos de stadstol te Asselt betaald hadden. Dit was den Hansummer tol, wanneer de stad Roermond daarmede beleend werd, konden wij niet opsporen.

Den 22 Februari 1570, verpachtte de magistraat van Roermond het gedeelte van den tol te Asselt, dat aan de stad toekwam, voor een tijdvak van vier jaar aan Paulus Stoffers, voor de som van 220 brab. gulden, onder verplichting om bij het eindigen der pachtjaren, aan den magistraat getrouwe mededeeling te doen van het bedrag dat de tol hem in dien tijd had opgebracht. Uit de verklaring van den 3 Augustus 1529 hiervoren, blijkt dat het andere gedeelte van gemelden tol aan het kapittel van den H. Geest toebehoorde.

Den 4 October 1576 schreef de magistraat van Roermond aan den bisschop van Luik, dat de stad een tol bezat leenroerig van het huis Horn, waarvan de bisschop opperleenheer was en dat in vroegere tijden „die heren und graven van Horne dieser stadt dat „Hergewij oder die gerechtigheid der belehnongh uijth nabarlicher „verwantschap und frundtschap genaediglich geschinkt hadden.” Dit leen thans wederom open gevallen zijnde en de stad zich in hoogen nood bevindende „van wege des inhebbende meutisch „garnizoens”, verzocht de magistraat den bisschop deze gunst wederom te mogen genieten.

Den 18 Januari 1669 verzocht de magistraat van Roermond den griffier van de leenkamer van het graafschap Horn, hem te willen opgeven de vroegere leenhouders van den aan de stad toebehorenden Hansummer tol (1).

1) Ons Roermondsch archief.

§ IV. DE KERKEN TE ASSELT EN TE SWALMEN.

Beide kerken waren oorspronkelijk onderhoorig aan het Luiksche landdekenaat van Wassenberg, bij de oprichting van het bisdom Roermond ressorteerden zij onder het landdekenaat Montfort.

Bij de verkondiging van het christendom in deze landstreek, werd volgens overlevering een in *Asselt* bestaand tolhuis, waarlangs toen ter tijd de Maas haren loop had, als eene kerk ingericht toegewijd aan den H. Dionisius, de weide daarbij gelegen wordt thans nog de tolweide genoemd. Wij onthouden ons echter van beoordeeling der juistheid van deze overlevering, vooral bij gemis van de bekende *testa contusa* in den mortel. Het blijft echter mogelijk dat een fragment van een oud Romeinsch gebouw, bijv. voor de grondslagen gebruikt is, of dat het kerkje op Romeinsch fundament is opgericht.

Deze kerk staat op eene hoogte naar den kant van de Maas, tegen afbrokkeling door eenen muur beschermd. De muren der kerk bestaan uit mortel en groote keisteenen, eigenaardig is het dat de toren van later tijd in rooden baksteen opgetrokken, zich bevindt aan de oostzijde daar, waar het hoogaltaar geplaatst is, waaruit men mede mag afleiden dat deze kerk, welke in 1562 gedeeltelijk instortte, vroeger eene andere bestemming had.

Den 25 October van gemeld jaar verklaarden de kerkmeesters der bedoelde kerk, voor Arend Schenk van Nijdeggen, heer van Hillenraad en voor schepenen van *Asselt* en *Swalmen*, dat zij van Johan Mevis burger te Roermond en diens huisvrouw Maria van Soemerem, eene hoofdsom van honderd bescheiden Keurvorstelijke Joachims daalders, elke daalder tegen 30 Brab. stuivers gerekend, hadden opgenomen, waarmede zij het Godshuis te *Asselt* lieten optimmeren, welk *Gaetz-huijs nedergefallen wass* (1).

In den toren bevinden zich twee klokken, de kleinste heeft tot opschrift: „Sanctus Dionisius patron. Ecclesie Asselt. Anno Domini 1622,” de grootste „In honorem B. Mariae Virg. Anno 1790. „C. de Forest, N. Simon et C. Droust heeft mij gegoten.”

Uit de kerkvisitatie van den 11 Februari 1669 blijkt, dat de

(1) Ons Roermondsch archief.

tijdelijke heer van Hillenraad het patronaatrecht (1) dezer kerk had, zoomede de benoeming van den koster. Er waren toen omstreeks 254 communicanten en de pastoor van *Swalmen* voorzag op zon- en feestdagen in de kerkelijke diensten en sloot de huwelijken.

In het jaar 1700 werd *Asselt* van een beneficium simplex, eene vicarie cum cura animarum. De benificies der HH. Catharina en Agnes, zoomede het broederschap en stichting J. Guijten werden met deze vicarie vereenigd.

In 1831 werd eene woning voor den rector gebouwd, welke onvoldoende bleek en in 1887 afgebroken, door eene nieuwe op dezelfde plaats vervangen werd.

Rectors waren: in 1700 Rutgerus Janssen, die in 1713 opgevolgd werd door Wilhelmus van Cuijk. Deze werd in 1717 pastoor te *Swalmen*, maar stierf na eenige maanden, aan eene toen heerschende besmettelijke ziekte.

Peter Vergeegen geboren te Buggenum van 1826—1832, Jacobus Sanders geboren te Baerlo van 1832—1842, Gerardus Klusters geboren te Cranenburg van 1842—1886, Antonius Kuipers geboren te *Swalmen* van 1886—1889 en in dat jaar opgevolgd werd door Hermanus Noij, geboren te Gennep.

Omtrent de stichting der kerk te *Swalmen* is niets bekend, zij is toegewijd aan den H. Lambertus, het patronaat had de tijdelijke heer van Hillenraad, die ook den koster aanstelde.

Den 30 Maart 1452 gaf Arnold hertog van Gelre en grave van Zutphen, zijne toestemming tot den verkoop van 25 bunder gemeentegrond te *Swalmen*, om uit de opbrengst daarvan de kerk te vernieuwen, welke *arm und noitbouwes behoevende was*. (2)

De tegenwoordige kerk dagteekent waarschijnlijk van vermeld tijdstip. Uit de kerkvisitatie van den 11 Februari 1669 blijkt, dat er toen omstreeks 525 communicanten waren en drie broederschappen, namelijk van den H. Georgius, van den H. Joannes Baptista en van den H. Antonius, waarschijnlijk Antonius, Abt, waarvan het beeld in de kerk nog aanwezig is. De

(1) Het patronaat was het recht van voordracht tot het bekomen eener geestelijke bediening. De patroni eener kerk waren diegenen, wier voorzaten eene kerk gesticht en gedoteerd hadden of hunne rechthebbenden.

(2) Zie bijlage N° 1.

school werd gehouden door Adrianus van de Venne, die door den tijdelijken heer, den pastoor en de gemeente benoemd, gedeeltelijk door de gemeente en gedeeltelijk door de kerk bezoldigd werd. In 1660 werd de pastorie geheel vernieuwd, de kosten daarvan bedroegen 800 rixdaalders.

De groote tiend, zoomede de kleine tiend van lammeren, ganzen en hoenders, werd voor de helft geheven door den pastoor en den prior der Carthuizers te Roermond, terwijl de andere helft toekwam aan de heeren van de hoeve, waarschijnlijk Baexhoeve, onder verplichting tot het onderhouden van een springhengst, var, beer, eener ijzeren egge en loopende wel. Blijkens het testament op bl. 289 hiervoren medegedeeld, behoorden de Boekoeler en Wieler tienden in 1708 aan den markgraaf Arnold Schenk van Nijdeggen.

Pastors van Swalmen en Asselt waren:

Mathias in 1293.

Winandus Habin van Montfort 1431.

Lambertus Mercator 1517. Cornelis Mercator waarschijnlijk een bloedverwant van eerstgenoemde, maakte bij testament van den 18 Sept. 1588 aan de armen van Swalmen, een half malder rogge, jaarlijks na zijnen dood op St. Cornelius dag uit te deelen.

Wilhelmus Willekens 1571.

Renerus Paludanus 1602.

Gerardus Greef 1628.

Gerardus Heinstins 1630.

Antonius Mennius s. th. l. stierf 1643, hij stichtte eene beurs voor leden zijner familie.

Joannes Ritsen 1643.

Joannes van Haeff overleden 1675.

Adolphus Volquin geboren te Venlo van 1675 tot 27 April 1677.

Leonardus Louverix van 1677 tot 1684, toen hij pastoor van Nederkruchten werd.

Petrus van der Parst van 1684 tot 1685.

Gerardus Dolmans van 1685 tot 27 April 1717, stichtte eene wekelijksche Mis van het H. Sacrament. Hij verruilde een

hem toebehoorend stuk broekgrond tegen een stuk land van de kerk en voegde het eerstgenoemde bij den tuin der pastorie.

Wilhelmus van Cuyk 1717 overleed, even als zijn voorganger, eenige maanden na zijne benoeming, (hij was te voren rector te Asselt) aan eene toen heerschende besmettelijke ziekte.

Joannes Assuerus Bosman van 1718 tot 9 Febr. 1760, was landdeken van Montfort. Hij stichtte drie jaargetijden voor den pastoor en gaf zijne bibliotheek aan de pastorie.

Joannes Josephus Cox, van 1760 tot 6 Augustus 1780, werd in 1770 tot Deken benoemd, hij liet de pastoreele woning herstellen en stichtte een jaargetijde voor de rust zijner ziel.

Joannes Arnoldus Hennen uit Voerendaal van 1781 tot 17 Maart 1793.

Petrus Aug. van Cruchten uit Roermond, U. J. L. van 1796 tot 20 December 1805. Toen de Franschen na den slag bij Fleurus (26 Juli 1795) deze landstreek overheerschten, schaften zij de benaming der oude provincien af, verdeelden het land in departementen welke zij bij Frankrijk inlijfden en voerden de republikeinsche wetten in.

Naar aanleiding eener verordening van den 7 Vendémiaire an IV — 29 Sept. 1795 — (1) werd van de geestelijkheid de volgende verklaring geëischt:

„Je reconnais que l'universalité des citoyens français est le souverain et je promets soumission et obéissance aux lois de la „république,” en volgens eene verordening van den 19 Fructidor an V — 5 Sept. 1797 — den volgenden eed:

„Je jure haine à la royauté et à l'anarchie, attachement et fidélité à la république et à la constitution de l'an III.”

De grootste helft der geestelijkheid waaronder ook de pastoor van Swalmen, weigerde dezen eed van getrouwheid aan de republiek en haat aan het koningschap te zweeren, daartoe aangemoedigd door bisschop van Velde een der ijverigste tegenstanders dezer akte van onderwerping.

Zulks was de eigenlijke aanleiding dat de pastoor van Swalmen met verscheidene anderen bij besluit van den 6 Sept. 1798 tot

(1) Geregistreerd voor het Depart. der Nedermans te Maastricht 29 Ventôse an V — 19 Maart 1797.

deportatie veroordeeld werd. Geestelijken die den eed weigerden werden door de Franschen Republikeinen als „fanatiques et auteurs de rassemblemens séditieux” beschouwd.

Dat besluit luidde als volgt:

„Paris le six fructidor, l'an six de la République française, une et indivisible.”

„Le Directoire exécutif, après avoir entendu le rapport du „Ministre de la Police générale;

„Vu les pièces y jointes desquelles il résulte que les ci-après „nommés influencent, par leurs principes fanatiques, les habitans „des campagnes, qu'ils les excitent à la rebellion aux lois, qu'ils „avilissent par tous les moyens possibles les autorités constituées, „qu'ils sont auteurs de rassemblemens séditieux qui ont lieu dans „différentes communes;

„Arrête en vertu de l'art. 24 de la loi du 19 fructidor an V — 5 Septembre 1797;

„Art. 1er.

„Les nommés.

„1° etc.

„2° Pierre Augustin van Cruchten curé de Swalmen, seront arrêtés et déportés.

„Art. 2.

„Le Ministre de la Police générale est chargé de l'exécution du „présent arrêté qui ne sera pas imprimé.

„Pour expédition conforme, pour le Président du Directoire „exécutif, signé Merlin.

„Par le Directoire exécutif, le secrétaire général par interim, „signé Aubusson.

„Pour copie conforme

„Le Ministre de la police générale.

„signé Quartier.”

„In margine staat: „Le 23 fructidor an VI, 10 heures du matin. „Remis au capitaine commandant la gendarmerie nationale, Extrait „de l'arrêté cy-contre pour chacun des y dénommés, en lui recom- „mandant de prendre des mesures pour que les arrestations se „fassent dans tous les cantons le même jour et autant que pos-

„sible à la même heure. Remis en outre une copie générale de l'arrêté.” (1)

De pastoor van Swalmen was reeds den 9 Juli bevorens naar Deurne, bij Helmond, gevlucht, waar hij 17 maanden op de pastorie verborgen was en kwam den 3 Febr. 1800 in Swalmen terug, waar hij echter geene geestelijke functiën publiek durfde verrichten. Van 1 Maart 1801 af las hij de H. Mis in eene bovenkamer der pastorie aan de zijde van de kerk, terwijl de parochianen in de kerk waren. Aan zekere teekenen wist men dan in de kerk hoever de Mis gevorderd was. Van 29 Maart 1801 las hij daar op zon- en feestdagen twee H. Missen, maar altijd stil, tot dat den 22 Aug. 1802 krachtens het concordaat in dat jaar tusschen Paus Pius VII en den Eersten Consul Bonaparte gesloten, de vrije en ongestoorde uitoefening van den Godsdienst wederom werd toegestaan.

Ook de kapelaan van Swalmen werd tot deportatie veroordeeld, wij deelen het hierop betrekking hebbende besluit hieronder mede:

„Arrêté du 14 Brumaire an VI — 4 November 1798 —.

„Le Directoire exécutif, après avoir entendu le rapport du Ministre de la police générale et vu les pièces à l'appui desquelles il résulte que les prêtres et moines des départements réunis qui ne sont point soumis à la loi du 7 vendémiaire an IV sur la police des cultes et n'ont pas prêté le serment exigé par celle du 19 fructidor an V, sont les plus cruels ennemis de la France, qu'ils ont constamment entravé l'action du Gouvernement, avili les institutions républicaines, occasionné des troubles, aigri les passions, propagé le fanatisme, répandu des libelles incendiaires, voué les fonctionnaires publics aux poignards des assassins, tenu des oratoires privés, présidé des conciabules et organisé l'insurrection générale qui vient d'éclater dans ces contrées;—considérant que, fidèles au système anticivique qu'ils ont embrassé dès le commencement de la révolution, ils n'ont cessé d'abuser de leur influence pour égarer le peuple et l'exciter à toutes sortes d'excès;—considérant que leur coupable coalition avec les ennemis extérieurs de l'Etat est d'autant plus dangereuse et reprehensible dans les circonstances actuelles, qu'elle a évidemment pour object d'allumer

(1) Rijks archief te Maastricht.

„la guerre civile, et d'empêcher l'exécution des lois républicaines;—
„considérant enfin que la tranquillité publique ne pourra jamais
„renaître ni se consolider dans les départements réunis, tant qu'ils
„seront soumis à l'influence de ces êtres pervers; — arrête, en
„vertu de l'article 24 de la loi du 19 fructidor an V:

„Art. 1. Seront arrêtés et déportés hors du territoire de la
„République les prêtres du département de la Meuse-Inférieure
„ci-après dénommés:

„Canton de Ruremonde. Jean Baptiste Severijns, vicaire
„à Swalmen, etc.

Art. 2. Le Ministre de la police générale est chargé de l'exécution du présent arrêté qui ne sera point imprimé. (1)

Keeren wij na deze afwijking tot de pastoors terug.

Ant. Jos. Jacob Cloquet van Roermond S. Th. en J. U. L. was vroeger rector in de Munsterkerk te Roermond, pastoor te Swalmen van 1806 tot 1825, toen hij wegens ongesteldheid zijn ontslag nam. Door zijne bemoeienis werden de hoofden der Carthuizer-martelaars, van Roermond naar de kerk van Swalmen vervoerd, alwaar ze onder het altaar van den H. Georgius rusten.

Moïsius Otto Winders van Amsterdam van 1825 tot 31 Augustus 1841, voorheen kapelaan te Roggel en pastoor te Odiënberg.

Carolus Zanders van Mulbracht van 20 Sept. 1841 tot 1853, voorheen kapelaan te Kessel en rector te Asselt.

Petrus Driessen van Ottersum van 1853 tot 1866 toen hij naar Heijen verplaatst werd, voorheen kapelaan te Venlo en pastoor te Reuver. Onder zijn bestuur werd in 1861 en 1862 de nieuwe pastorie gebouwd.

Leon. Hub. van den Eertwegh uit Heithuizen van 6 Aug. 1866 tot Januari 1883, toen hij wegens lichaamsgebreken zijn ontslag nam. Hij overleed te Swalmen den 3 April 1883 en was voorheen kapelaan te Well en te Nederweert.

(1) Rijks archief te Maastricht. Reeds den 10 Juli 1798 waren de vicarissen der kathedrale kerk Bosch en Crebben, de paters minderbroeders P. Wouters, Soffers en van Ham, zoomede de pastoor van het begijnhof Houwaert, gevangen genomen en naar het eiland Ré tegenover la Rochelle gedeporteerd.

Herman Alberigs uit Geulle van 1883 tot 2 Aug. 1890, toen hij te Mortier in België stierf, was voorheen kapelaan te St. Geertrui en te Weert, zoomede pastoor te Berg-Terblijt.

Henricus Joosten geboren te Weert van af 1890. Dewijl door de toename der bevolking de kerk veel te klein werd, begon hij in 1894, als wanneer het getal communicanten 1092 tegen 525 in het jaar 1669 bedroeg, de bouwstoffen te verzamelen voor den bouw eener geheel nieuwe kerk, met behoud van den bestaanden toren, waarin zich de volgende klokken bevinden: „De groote klok met het opschrift, Alexius Petit me fudit a° 1753; — de „daarop volgende met het opschrift, Ick Christoffel baron de Schenck „en Maria Hees, ick die leeven roep, ick de dooden beloede. „Joannes Bourlet me fecit anno 1679 en de kleinste klok met het „opschrift, Alexius Petit me fudit a° 1753.

§ V. DE RECHTSPRAAK.

Bij de Germanen wilde het Godsdienstig gebruik dat in de open lucht recht gesproken werd, op eene plaats waar insgelijks de offerhanden plaats hadden en die daarom heilig was. Eene dergelijke plaats bevond zich te Swalmen links van den weg naar Bruggen, op eene hoogte „Grietjens gericht” genoemd en op oude kaarten onder die benaming aangeduid. Daar achter lag de galgenberg. Deze hoogte en die rechts van gemelden weg waren in vroeger eeuwen met houtgewas bedekt, bij het klei delven voor pannembakkers vindt men daar thans nog boomstammen onder den grond.

Bij de Franken die zich in deze streken nederzetten werd meestal onder een lindenboom recht gesproken, waar de volksvergaderingen gehouden werden. Toen het christendom hier verkondigd en kerken gebouwd werden, plaatste men daartoe een lindenboom tegenover de kerk op den kerkweg. Moest die boom door ouderdom geveld worden, dan werd hij door eenen nieuwen vervangen.

Eene dergelijke eeuwen oude, breed getakte linde, bevond zich in Swalmen op het plein vóór de kerk. De zware wijd uitgebreide takken van dezen boom, vormden een trans van dien omvang, dat het fanfare-gezelschap daarop muziekuitvoeringen gaf. Uit

vrees dat door een storm de takken van dezen reus een nabijstaand huis zouden beschadigen, werd hij in 1891 geveld.

Toen het verhandelde bij de rechtspraak in schrift gebracht moest worden, bouwde men over den kerkweg, dewijl rondom de kerk reeds alles bebouwd was, een boog waaronder men voor den regen beschut was. Vandaar vindt men in verscheidene plaatsen en ook te Swalmen, een dergelijken boog over den kerkweg, waarboven het raadhuis en eertijds onder naast den boog de school was.

Zooals wij op bladzijde 274 hiervoren mededeelden, verkocht Seger Vuskens zoon van Swalmen het hooge gerecht aldaar aan graaf Reinald I van Gelre, die daarmede den 10 Januari 1314 beleend werd. Een zijner opvolgers Karel van Egmond, verpandde het voor 1000 goud gulden aan Christoffel Schenk van Nijdeggen. Toen in het jaar 1619 de schepenen en geërfdn van het kerspel Asselt en Swalmen, van de rekenkamer te Roermond vernomen hadden, dat de heer van Hillenrade bij de Aartshertogen pogingen aanwendde om dit pandschap erfelijk te maken en alzoo souvereinen heer van dat kerspel te worden, schonken zij aan de Aartshertogen 1000 goudgulden ten einde dat pandschap te lossen. Tot dat doel verkochten zij den 22 Augustus 1619 aan Koenraad Haecken deken te Heinsberg, eene jaarrente van 60 Roermondsche gulden, waarvan hun de hoofdsom werd uitbetaald en namen zij op gemelden datum van den pastoor van het begijnhof te Roermond 300 gulden op en verkochten den 24 Augustus 1619 aan Maria Puitlinx, eene jaarrente van 12 dubbele Spaansche ducaten, waarvan de hoofdsom tot hetzelfde doel gebezigd werd (1).

Niettegenstaande dit geldelijk offer liet Koning Filips IV van Spanje, in 1655 als opvolger der hertogen van Gelderland, toen dat gewest door de veroveringen van Karel V zijn zelfstandig bestuur verloren had, het recht van hooge, middelbare en lage jurisdictie der dorpen Swalmen en Asselt publiek aan den meestbiedende verkoopen. Hij werd daartoe genoodzaakt door de overgroote kosten veroorzaakt door de oorlogen tegen zijne vijanden, waarin van het inkomen der domeinen, beden, licenten, contri-

(1) Oud Roermondsch archief.

butien en andere zoo ordinaire als extraordinaire lasten niet kon worden voorzien. Bijzonder wegens de toen bestaande korthed van geld, alsmede dewijl de penningen voortkomende van 's Konings heerlijkheden en domeinen ontoereikend waren, even als de penningen geligt op interest ten laste der voorzeide domeinen, besloot de Koning na goede en rijpe deliberatie met zijnen stadhouder, gouverneur en kapitein-generaal zijner Nederlanden en advies van zijnen raad van state en financiën, tot zijnen minsten schade en meeste profijt te verkoopen, eenige heerlijke rechten en inkomsten van zijne domeinen, waartoe hij den 7 Juli 1647 aan zijnen stadhouder volmacht verleende.

Naar aanleiding daarvan werd door trespriester-generaal en gecommiteerden van de domeinen en financiën overgegaan tot den verkoop van het recht van actie der hooge, mindelbare en lage jurisdictie van de dorpen Swalmen en Asselt, bestaande in de crimineele en civiele breuken, erven en onterven, met al hetgeen daartoe staande, het stellen van scholtis, schepenen en gerechtsbode, gebod en verbod in diensten, in 't verleen van octrooi tot verkoop van gemeentegrond, in 't genot van cijns en van de groene en smaletienden, in 't gebruik der jachten en visscherijen, zoomede al zulke gerechtigheden als de andere onderheeren in het Overkwartier van Gelre toekomen.

De Koning behielt voor zich de *klockslach*, beden, hergeweijden, ressort, remissiën van verjaarde delicten, legitimatiën, alle octrooien, zoo van water als van wind of miniraliën, confiscatiën van lijf en goed ter zake van rebellie, oorlog of partij tegen hem houdende, van crimen lesae mat^{is}, goddelijke of wereldlijke en andere gelijke regaliën tot de souveriniteit behoorende, als ook het recht van de opkomende zanden en de middelgronden in het district van gemelde dorpen en in de revier de Maas, mitsgaders ook al het reël inkomen hem in gemelde dorpen toekomende van haver, hoenders, gruit of ketelbur, chijnsen, novalia, tienden en alle andere gerechtigheden van inkomen die hem aldaar mochten competeeren, zonder daaronder te begripen het recht tot de collatie van de pastoriën van Swalmen en Asselt.

Om de opbrengst zoo hoog mogelijk te maken, werden van deze verkooping alom biljetten aangeplakt, houdende de conditiën waarop aan den meestbiedende deze heerlijkheden zouden

worden toegewezen. Den 18 Januari 1655 verbleven zij bij den derden stokslag aan den meestbiedende, Jhr. Christoffel Schenk van Nydeggen heer tot Hillenraed, voor de som van 18600 ponden van 40 grooten ieder pond, munt van Vlaenderen, welke som hij gehouden was promptelijk te betalen, laatstelijk binnen den tijd van zes weken na date dezer, in handen van den ontvanger generaal der domeinen en financiën, die daarvan rekening, bewijs en reliqua moest doen, terwijl de kooper, zijne erven, nakomelingen of actie van hen hebbende, de gemelde heerlijkheden erfelijk, eeuwiglijk en onwederroepelijk zoude bezitten als een bundig Gelders leen, om daarvan bij zijne aankomst huldiging en den behoorlijken eed te doen, daarvoor betalende het recht van verhef en telken reize bij verkoop, transport of alienatie in eene andere hand, tot des Konings profijt den twintigsten penning, waarvan hij voor den tegenwoordigen verkoop bleef vrij gesteld.

Tot zekerheid van zijnen koop verzocht de kooper opene brieven welke hem door den verkooper verleend werden, waarin hem de verplichting werd opgelegd, den ingezetenen hunne oude rechten, gebruiken en privilegiën te laten en ze niet te bezwaren met nieuwe impositiën en onbehoorlijke personele of andere diensten met paard, kar of wagens, anders dan gewoonlijk was. Voorts mocht hij van hen geene bede, schatting of eenige andere lasten eischen, hetzij bij opnieuw verkrijgen of aankomen der voorzeide heerlijkheden of anderszins in eenige manieren (1). Hij en zijne nakomelingen mochten ze niet overgeven, transporteeren, noch laten aan kloosters, kerken, Godshuizen of andere doode handen, noch ook aan steden of aan degeenen die 's konings tegenpartij hielden. Ook was hij verplicht tot goede rechtvaardige administratie van de justitie en straffing der delinquenten, niemand aan te stellen, dan goede en bekwame personen, niet suspect van

(1) Den 23 Februari 1654 beloofde Christoffel Schenk van Nydeggen de ingezetenen van Swalmen en Asselt hunne oude rechten en privilegiën te laten, hun niet met nieuwe diensten, tochten of wachten te bezwaren en hun in alles naar zijn beste vermogen te zullen helpen en voorstaan, in krijgs of anderen nood, als wanneer zij met have en goed op het huis Hillenrade mochten vluchten, zonder iets te geven of betalen. Voorts zoude hij de aanstelling van schepenen en andere officieren niet anders doen, als met voorkennis en op advies der schepenen, eene keus doende uit degeenen die hem voorgeslagen werden. Zie bijlage N° 2.

ketterij of kwalijk befaamd; volgens de costuijmen des lands. Wanneer tegen dezen koop oppositie door de ingezetenen of door iemand anders mocht geschieden, zou de verkooper tot geen garant of vergoeding gehouden wezen. Gebruik makende van zijne souvereine koninklijke macht, trok de verkooper, daartoe door grooten last en noodzaak gedwongen, de ordonnantiën in, waarbij in de jaren 1530, 1540—1545 en andere navolgende bepaald was, de domeinen niet te verkoopen, verminderen, verzetten of alieneeren en ontsloeg de ambtenaren van den eed welke zij tot behoud daarvan gedaan hadden (1).

Een afzonderlijk gewoonterecht voor Swalmen en Asselt konden wij niet opsporen, waarschijnlijk werd recht gesproken naar de costuimen van het land van Montfort, waaronder de voornoemde heerlijkheid aanvankelijk behoorde en later naar het Geldersch landrecht dat in 1619 werd ingevoerd en den 17 Mei 1620 van wege het Geldersche hof te Swalmen gepubliceerd werd.

Bij aankoop van vrij goed voor de schepenbank schreven de rechten voor, dat zulks overgedragen werd, „mit enen gruenen „resch, mit enen elpenbeinen metslecht ende mit enen silveren „penninck.”

Voor zoover als uit het archief is na te gaan, vergaderden te Swalmen de schepenen op „maenisse” van den schout en deze was nomine officii aanklager, in civiele zaken „impetrant” betiteld. Deze zat waarschijnlijk de schepenbank voor en doceerde van dagement „in naam des heeren.”

Er waren voor zoover uit de spaarzame vermeldingen daaromtrent in de gerechtsboeken blijkt, 5 schepenen die bij beurten, dan drie, dan vier, recht spraken; *behalve* deze was een Dagelijksch rechter, doch voor zoover men kan nagaan alleen bij afwezigheid van den schout, soms vindt men ook een schepen, „in plaets des herren scholtissen,” doch dan weër geen dagelijksch rechter. Mathis van Chruchten komt den 15 Juli 1609 als schout en den 11 December 1625 als rechter voor. Gelijk elders zal ook hier wel: Richter zooveel als schout zijn, hetgeen blijkt uit het verdrachtsregister. Te Venlo zat bijv. de *richter* de schepenbank voor.

(1) Zie bijlage N° 3.

Van de crimineele rechtspraak is ons weinig bekend, alleen vonden wij in het kerkarchief eene rekening van den beul te Roermond, wegens het geeselen van een boosdoender te Swalmen, welke hieronder volgt:

„Spicificatie van devoiren gedaen door
„mij Christoffel Döring scherprichter deses
„vorstendoms Gelre, door ordre van den
„heer Schoeltus van Swalmen.

„Op den 23 Februari 1764, ben ick ontbooden worden om al-
„daer eene quaetdoender te geeselen, eerstelijcke voor het beslaan
„van den poest van krampen, naghels ende coorden . . . 1—10
„Voor denselven daer aen te binden 1—10
„Voor denselven te geeselen 3—0
„Voor het maken van de roede 1—10
„Voor de karren vraeght 2—8
„Voor eene dagh nodigh uijtgaan ende weder keeren
daervoor 3—0
„ geld 2—0
14—18

Asselt had eene *laatbank*, samengesteld uit den scholtis en laat-
schepenen die de jaarlijksche cijnsen der laatgoederen ontvingen,
de overdrachten dezer goederen boekten, de laten den eed afna-
men en de achterstalligen vervolgden.

De instelling der laathoven schijnt zeer oud te zijn, volgens de
heer baron Sloet van de Beele in zijne beschrijving van den hof
te Voorst, woonde de vrije grondbezitter op zijnen hof, waarbij
zoo veel grond kon behooren dat er bijhoven noodig waren om
dien grond te bebouwen. De vrije grondbezitter gaf die hoven
aan oorspronkelijk onvrijen, *laten* genoemd, waardoor ze de bena-
ming van laatgoederen kregen, waarvan eenen jaarlijkschen cijns
en bij versterf de keurmede (1) aan den hofheer verschuldigd
was.

Het *laten-gewijsde* of de hofrechten van den hof te Asselt zooals

(1) De keurmede (churmudt) was de *keur* of *keus* van het beste stuk uit de
roerende goederen, waarvoor later eene zekere som geld betaald werd.

E. Slanghen die in tome VI bl. 258 der public. medeelt, laten wij hierachter volgen:

„1. Uund irtslich als ein *stam* ofte *laett* verstorven ist, moet „van den erffgenahmen des laetguetz binnen behoerlicher tijt ein „ander presentiert werden, der ten wenichsten in beisein twe „vereidten derselver laetbancx vereidt auch folgentz die Churmudt „gecomponiert weurt, waervan die laeten genieten kost und dranck.”

„2. Uund als binnen behoerlicker tijt der laet ofte *stam* niet „presentiert ofte sunst die churmudt gecomponiert weurt, also „dat het geut benacht meuste werden, ofte sunst het beste rueren „(wilchs ist het beste perdt dat binnen jhaer und dagh bergh „und dael op den verstorvenen laetgeudt gedreven ofte gebout „hefft) gepant weurdt, daervan kompt van ieder reijssen den schol- „tissen vier vierdel und ieder laet ein vierdel biers, und dat soe „duick die benachtungh te weten drie reijssen van 14 dagen tot „14 dagen geschehen weurt.”

3. „Und also der scholtis daervan den erffgenahmen des laet- „guetz den weet van den gedaener gericht moet doin, hefft der „bode daervan (so ferne het binnen kirspels gescheucht) van ieder „partheij ein vierdel biers, sunst dabeneffens dae het buijten kirspels „geschehen meuste van ieder meijll drei bb. st. und dat so duijck „der weet gedhaen wirtt. wie insgelicken oick van ider pantschafft, „dagimenten ahnt recht oft konden.”

4. „Wanneer auch einige partheijen in recht treden und fort- „vahren wurden, so hefft der gezichtschrifer van aenschriven der „clacht, andtwordt, replick en duplick en konden van ider punct „van allegation interlocutoir und endt ordel, ider 2 st.”

5. „Item van einen jedenen geteuge hebben scholtis und schep̃n „12 st. insgelichen wannehr etwan verorkondt wirtt, auch van ieder „interlocutoir und endt ordel allet 12 st. daervan dem scholtissen „die helfft und die andere helfft den laeten competirt, den schol- „tissen aver alleine van den wedde des ordels 12 st. auch van „ieder pandtschafft und verbott.”

6. „Als aver van ontsat gescheucht, hebben daervan die laeten „12 st. wie insgelicken als gereide pendt getaxirt werden.”

7. „Wan enich laet geut verkocht und dem geldern opgedragen „wirdt, daervan kumpt dem scholtis vor seine gerechticheit 12 st. „und den laeten auch so viel. Gescheuge die emission bauten

„kirspels so hebben seij kost und dranck und dobbele rechten.”

8. „Als enich laet geut beschweert wirt mit pandtschafft oft „loesrenth, van der verkeesungh hefft die richter 12 st. und die „laeten auch so viel.”

9. „Item wan dat gedingh geroepen ist en mach niemant uit- „bliven, dan bleve der scholtis sonder wederbieden so dat die „laeten op die dingplatz gegangen wehren, mach ieder laet op „huem tehren ein flesch biers.”

10. „Bleven auch enige laeten uit, verbeuren vor die erste reijse „ahn den scholtis, vier vierdel biers, ten tweden twe sumeren, ten „den derden drie sumeren dat is 12 vierdel, und so ferne ten „4^e mael uitbleift, sal der scholtis dorch geweis van laeten huem „straffen als einen vergetenen seijnes eijtz, und sein khuer oft „laet geut sall daemit leddig staen ter composition van den laet- „schafft.”

In het begin der 17e eeuw behoorde den Laethof te Asselt aan Arnold van Horpusch (1).

De eed welke de Asseltsche laeten moesten zweren, luidt als volgt :

„Ich N.N. gelove und schwere N.N. als herrn dieser laetbanck „treuwe und holt te sein, herlicheit ende rechten te helpen be- „wahren, besten vor te stellen und argste te warnen, meiner stoel- „brueder raedt und heimlicheit niemantz te vermelden, alle „rechtsdagen dat recht helpen besitten, geine partheij gegen die „andere raeden, und was ich weis sein sol traulich und rechtmee- „sich te wysen, wat niet ahn dat wittich heutgericht op kosten „van ongelicken te beroepen, und in summa alle dat genige te „doen dat ein geudt froem laet schuldich is te doen, tzelve niet „te laeten om lieff, leijt, gelt oft geltzwerdt, frundtschafft oft „maechschaft, noch omme allet dat sonne und maent ommegeijt „und overscheint, also help mir Gott und seine lieve Hilligen.”

In Swalmen werd jaarlijks meestal in de maand Mei, na voor- afgaande kerkepublicatie tot convocatie der inwoners, een *voogd- geding* gehouden, ten overstaan van scholtis, schepenen en gezwo- renen. Uit de verbalen van 41 voogdgedingen waarvan wij inzage

(1) Jonker Arnold van Horpusch was van 1614—1621 beurtelings burgemeester en schepenen te Roermond.

hadden, blijkt, dat er acht vóór de school onder den hagedoorn gehouden werden, den 16 Juni 1712 en 11 Mei 1717 vóór het raadhuis, den 12 Mei 1739 en 20 Mei 1749 op het raadhuis en den 14 Juni 1729 op den markt. Uit de verbalen van 28 andere gedingen, blijkt niet waar ze gehouden werden, vermoedelijk terzelfder plaatse. Na een signaal met de klok, het raadhuis met de school lag vóór de kerk, maande de scholtis de presente naburen aan, hunne klachten indien zij meenden er eenige te hebben, aan te geven, om door den gerichte *staents voets* te worden gedecideerd.

Ter wille van het eigenaardige deelen wij hieronder eenige der klachten mede, door de gezworenen op de voogdgingen ingebracht:

„Voogdging van den 14 Juni 1729.

„Deselve gezworens hebben oock clachtelijk te kennen gegeven, dat de nabueren van de kercke alhier soo negligent ende „onachtsaem sijn, in luijden ende trecken van de klokke, tijde van „donder ende onweder, verzoekende dat daer inne magh worden „voorsien.

„Wordt de kercke naburen belast promptelijk de clocken te „trekken ende te luijden, tijde van den donder ende onweder, op „pene van een kintier bier, door een jeder niet comparerende nabuer te verbueren, ende door de comparerende nabueren gesaementijck te verteeren, actum ut supra.“

„Voogdging gehouden den 4 Mei 1735.

1.

„'t Gericht ordonneert op d'eerste clachte aen den veldbode Lodewijck Custers exactelijk te advigereren, dat deselve in velden en bembden geene schaede sijn doende op pene van cassatie ende frustratie van sijn officie ende sal ten effecte van dijen door den secretaris alhier copijederselve ordien werden gestelt in handen van den veltschut. Actum op den raethuijse tot Swalmen den 4 Meij 1735.“

1.

„In den eersten den geswooren Hermen Raemaeckers clacht dat de schaepen soo in de bembden, velden etc. groote schaede sijn doende, versoeckt daerin voorsienningge.“

2.

„’t Gericht sal die questieuse plaetse, ter dage bij hun previgerende, gaen besien ende voorders daer in naer behooren te disponeren, actum ut supra.

2.

„Alnoch wordt becroont (1) dat den voetpadt op den Leveker is verdonckert ende niet jaerlijcks wort onderhouden, sustinerende altoos eenen voetpadt ab immemoriali tempore te sijn geweest ende Jan Crijns in contrarie sustinerende, denselven voetpadt niet gehouden te wesen op sijne erven te onderhouden, versoeckende daerin voorsieninge.”

3.

’t Gericht neemt aen den daege der gemeijnts rekening over ’t versoeck met de Heeren geërfdens, daerover te spreken. Actum ut supra.”

3.

„Alnoch versoecken de sempelijcke nabueren dat voorsfeninge voor vur ende brandt, magh worden in ’t dorp gestelt eenen waeter putt.”

4.

„Wort den heer Scholtis deser heerlijkheijdt gerequireert daer inne te voorsien. Actum ut supra.”

4.

„Wort becroont van de naebueren, dat de gansen groote schaede sijn doende versoeckende daarin voorsieninge.”

5.

„Hierover wordt gecommiteert den schepen B. Fabritius ende den schepen Geret Emets, om daerover den h^e marquis kennisse te geven ende daerin voorsieninge te versoecken. Actum ut supra.”

5.

„Alnoch wort geclaecht dat de conijnen groote schaede sijn doende, versoecken daerin voorsieninge.

(1) Geklaagd, van daar nog het woord bekreunen, dat velen niet juist begrijpen.

6.

„’t Gericht verclaert dat met den eerste gelegenheijt te gaan besichtigen ende over te disponeren naer behooren. Actum als boven.”

7.

„Wordende respectieve borg^{mrs} geordonneert ende belast dese clachte ten daege der gemeijnt rekeninge de heeren geërfdens voor te brengen. Actum ut supra.”

6.

„Jan Daemen claegt dat den voetpadt liggende int Hoffacker denselven sikh dood is loopende ende niet wort onderhouden, versoekt daerin voorsieninge.”

7.

„Den H^e Scholtis der plaetse klaeght datter op haere behoorlijke plaetse geene *kaecke* is staende, als van alts gebruijktlijk is, versoekt daer in voorsieninge. (1)”

„Aldus dese wroege ofte voogtsgedinghs geijndicht sonder meerdere clachten te sijn geschiet.”

§ VI. HET HUIS DE SPIEKER OF HET SPIEK,
GRAETHOF EN HET SCHAERBROEK.

De Spieker behoorde tot de nalatenschap van Willem Caspar van Merwijck, heer tot Kessel, in het jaar 1624 overleden. Diens nakomelingen verkochten het Spiek den 21 Juli 1650 aan Hendrik van Deursdael gehuwd met Ermgarde van Holt-huijsen, uit welk huwelijk de volgende kinderen sproten:

1. Theodor, jong gestorven,
2. Anna Maria, geb. 15 September 1652 † 5 Februari 1724, erfgename van het Spiek,
3. Frans Arnold † 27 Febr. 1676.

Anna Maria van Deursdael huwde in 1678 den kapitein Anselm Everhard. Uit dit huwelijk sproten de volgende kinderen:

1. Anna Christina, geb. 8 Febr. 1678 † 27 Maart 1757,
2. Nikolaas Frans, geb. 16 Augustus 1680 † oud 2 dagen,
3. Maria Geertrui Irmgarde geb. 4 Nov. 1681,
4. Maria Mathilde † 11 Febr. 1757,

(1) Aan de *kaecke* werden de boosdoenders te pronk gesteld.

5. Maria Clara † 19 December 1770,

6. Alexander Antoon Frans Jozef geb. 3 Febr. 1689 † 20 April 1730 en

7. Arnold, geb. 11 Januari 1693.

De weduwe van kapitein Everhard verkocht met toestemming harer kinderen den 6 Maart 1718, het huis de Spieker „met alle „sijne ab- en dependentien onder de jurisdictie van Swalmen en „Asselt gelegen, met sijne wijers, moeshoff, boomgaard; item den „Vorhoff met alle sijne grachten en brouwgetouw, voirts alle „landerijen, soo ackerlanden, bosschen, turfbroecken end bembden; „item den hoff genant den Mouthagen etc.,” aan de echtgenooten Martinus Helmus en Anna Maria Langle, voor 3500 daalders.

Deze nieuwe eigenaars verkochten de voormelde bezitting in het jaar 1725 aan baron Heereman van Suljdtwijck, Hagenstein, Oudengein, Veere en Lisse, die vermeende vrije jacht in de heerlijkheid Swalmen en Asselt te hebben, hetgeen de vrouwe van Hillenraad betwiste. Op eene klacht van haar besliste het hof te Roermond, dat het jachtrecht van den eigenaar van het Spick zich tot het Swalmerbosch beperkte. In 1726 was het Spick met eene dubbele gracht omgeven en van eenen toren voorzien, de voorhof en de tuinen waren daarvan afgescheiden door eene ophaalbrug (1). Den 22 April 1700 werd vergunning verleend om in de huiskapel de H. Mis te celebreeën.

Johannes Franciscus de Pollart gehuwd met Maria Rosa van Boshuijsen, verkocht den 11 April 1724, het huis met de steenen trappen in de Neerstraat te Roermond, dat door den vader van laatstgemelde, Petrus van Boshuijsen landscholtis van Montfort, in 1666 gebouwd was; aan gemelden baron Heereman van Zijdtwijck. Een dochter van dezen edelman Maria Alexandrina Barbara was getrouwd met Karel Frederik Jozef baron de Keverberg d'Aldegoor, hetgeen waarschijnlijk aanleiding gaf, dat hij zich te Roermond vestigde. Den bouwhof de Spieker was cijsplichtig aan den Laethof te Asselt, in 1463 werd dien cijs door Hendrik van den Griende, als eigenaar van gemelden hof betaald.

(1) Vergelijk Publ. VIII, bl. 436.

Graethof behoorde reeds in 1606 aan het kapittel der kathedrale kerk van den H. Geest te Roermond. Ten gevolge der Fransche wet van 1 September 1796 (15 Fructidor an IV) houdende suppressie der kloosters en geestelijke instellingen, werd Graethof bestaande uit woonhuis en een afzonderlijk gebouw voor schuren en stallen en 33 bunder, 70 roeden bouw- en weiland, den 28 ventôse an VI (18 Maart 1798) op den verkoop der nationale domeinen verkocht, aan Jean Henri Bosch te Maastricht, als zaakgelastigde van en voor Jean Gillis Hyacinthe Smeets en Cie te Maeseijck voor 501.000 livres, te betalen in assignaten die bijna geene waarde hadden.

Schaerbroeck eene hoeve ook toebehoord hebbende aan het kapittel van den H. Geest, bestaande in twee gebouwen, waarvan een de woning van den pachter bevat, het andere de schuur en stallen met 75 roeden weiland ongeveer, eene weide van 100 roeden, een boomgaard van 143 roeden, 4 morgen akkerland, 5 1/2 morgen land, 8 morgen genaamd „Endekosel”, 11 morgen land, 6 m. l., 2 1/2 m. l. gen. Hoppenhof, 1 1/2 m. l. gen. „op den Driesch”, 8 1/2 m. l. gen. „in den Wech”, 12 m. weiland gen. kleine „Bongert”, al deze stukken land rondom de hoeve. Verder een weide op den „Buggenummer weer” 2 bunder groot, 8 m. hakhout, 26 morgen l. door verschillende gepacht, 6 m. door een ander pachter als die de hoeve gepacht heeft, 4 m. wederom door een anderen pachter gepacht, 8 m. wederom door een anderen pachter, 4 m. door twee verschillende pachters en 4 m. door den pachter van de hoeve, werd den 2 April 1788 (13 Germinal an VI) verkocht aan Jean Gillis Hyacinthe Smeets en Cie te Maeseijck voor 642.000 francs, waarvoor bijna waardeloose assignaten in betaling konden gegeven worden.

§ VII. DE BOUWHOEVEN ALDENHOF, BEEKERHOF EN MIDDELHOF.

De *Aldenhof* ook *Genaenhof* genoemd, gelegen bij de *Aldeborg* aan de Swalm, behoorde tot de schenking van Werner van Swalmen, aan het door hem gestichte Carthuizer klooster te Roermond. (1) Deze hof met tuin en 44 bunder bouw en weiland, werd bij de suppressie der kloosters, den 12 Januari 1798 als

(1) Vergelijk bl. 275 hiervoren.

domein publiek verkocht en toegewezen aan J. G. H. Smeets te Maaseick ten behoeve van Jean Guillaume Schmasen en Cie te Thorn voor 720.000 frs.

Beekerhof met tuin groot $31\frac{1}{2}$ morgen, en 36 bunder bouw- en weiland, gedeeltelijk moeras, te Swalmen, ook toebehoord hebbende aan gemeld klooster, werd op voornoemden datum verkocht aan J. E. Lefebvre te Maastricht, ten behoeve van Jean Charles Clement Roemers te Maastricht voor 701.000 francs.

Middelhof te Swalmen groot 33 bunder, 2 morgen, 27 kleine roeden, toebehoord hebbende aan O. L. Munster abdij van de orde der Cisterciensers te Roermond, werd den 27 Juni 1798 verkocht aan J. G. H. Smeets te Maaseick voor 154.000 livres. De kooppenningen dezer hoeven konden betaald worden met assignaten, papiergeld dat bijna geheel waardeloos was.

§ VIII. DE RODEBOSCHE THIENDE.

„De *Rodebosche thiende* tot Swalmen ende daer omtrent gelegen, „is een bundich Hornsch Leen ende hebben t'selve gereclaveert „de navolgende:”

Anno 1547 Tewis van Mulcken.

” 1558 Willem van Baexen.

” 1592 Willem van Baexen.

” 1635 Jhr. Hans Willem van Baexen.

” 1705 Markgraaf Schenck van Nijdeggen 8 Juli.

” 1710 21 Maart, E. H. Bommelroij Scholtis van Afferden.

” 1746 21 Mei L. F. markies van en tot Hoensbroeck.

§ IX. DEN HOF GENHOVE.

Deze hoeve later *Baexhoeve* genoemd, behoorde in 1628 aan jonker Hans Willem van Baexen, die den 3 April van dat jaar van de gemeente Asselt en Swalmen een stuk heide kocht gelegen tegen Baexhoeve, genaamd de Schellehorst. (Oud Roermondsch archief).

Vervolgens behoorde ze aan Conrad Emmanuel van Baexen, die in eerste huwelijk getrouwd was met Maria Sophia barones van Spittaël van Heshuizen, waarmede hij eenige kinderen verwekte die jong stierven en Hendrik Leopold Jhr. van Baexen van Raeij, wiens geboorte zijne moeder den 20 April 1698 het leven kostte en die te Baerlo begraven werd. De tweede vrouw van C. E. van Baexen was Maria Catharina barones van Haeften van het huis de Coul bij Straelen, waarmede hij de volgende kinderen verwekte:

1. Anna Maria Sophia Judith;
2. Isabella Adolphina Catharina gehuwd met Erik Jan Philip baron van Spittaël van Krechting;
3. Caspar Jan Gerard, majoor in Pruissischen dienst;
4. Anna Maria Wilhelmina Adriana Philippina † 8 April 1796;
5. Jan Hendrik Alexander Emmanuel, majoor kommandant te Gelder, † 12 Maart 1784;
6. Frans Theodor, majoor in Pruissischen dienst, † te Gelder in 1785.

Het huis de Raeij te Baerlo behoorde aan de familie van Horst van Raeij en kwam door huwelijk van barones Catharina van Horst van Raeij met Jhr. Willem van Baexen van Baexhoeve aan de familie van Baexen. Eerstgemelde familie had een graf en eene bank in de kerk te Baerlo. De oude heer van Baexen woonde beurtelings op de Baexhoeve en op het huis de Raeij te Baarlo.

Na den dood zijner echtgenoot, barones M. L. van Spittaël van Krechting, gestorven den 27 Augustus 1733, kocht Hendrik Leopold Jhr. van Baexen het huis Kaldenbroek onder Lotum, hij overleed op het huis de Coul den 9 November 1776. Zijne dochter Sophia was den 26 Februari 1765 tegen zijn wil getrouwd, met Alexander Jacob Levin baron de la Marck, kapitein der kurassiers in Franschen dienst, gestorven op het kasteel van Baexem den 23 April 1804, weshalve hij haar bij testament van den 15 Februari 1770 onterfde. Zij overleed op het kasteel te Baexem den 18 Augustus 1804. (1)

(1) Jos. Habets, *Lettres de la baronne v. d. Marck* bij J. J. Romen te Roermond.

§ X. DE DRAAKSCHUT.

Zooals wij in de vorige paragraaf mede deelden bestond er in Swalmen een broederschap van den H. Georgius. Behalve dat broederschap was er ook eene schut „de draakschut” die den H. Georgius of St. Joris tot patroon had.

Georg de heilige, gewoonlijk ridder Sanct-Georg genoemd, was volgens de legende een Cappodocische prins, die omstreeks het midden der 3de eeuw na Christus leefde en bij de vervolgingen der Christenen onder Diocletianus den marteldood stierf. Zijne grootste heldendaad was het overwinnen van een draak, die de koningsdochter Aja dreigde te verslinden. Eene schilderij dit voorstellende vindt men in de kerk te Swalmen.

Naar een van twijgen gevlochten draak werd op kerkwijding of kermisdag in de processie door de draakschutters te paard gestoken, hetgeen den 16 Juni 1708 door den bisschop van Roermond provisioneel verboden werd, alsmede het houden van een maaltijd of tractement uit de kerkerenten.

Den 13 November 1716 kwam pastoor G. Dolmans, met de dekens der draakschut overeen, dat de draakschutters in toekomst den draak op kermisdag, niet meer in de Zandstraat zouden leggen, steken of met hunne paarden daarlangs rijden, dan nadat de processie voorbij was, ten einde de daardoor veroorzaakte confusie en het disrespect te beletten.

§ XI. HET FOOIJENJAGEN.

Tot het begin dezer eeuw was het in Swalmen en Asselt gebruikelijk, dat de jongens in feestelijken optocht, de hoeden met bont papier versierd, van huis tot huis gingen om „voije te jaegen” hetgeen bestond in het ophalen van geld, worst of eieren tot berging waarvan zij een korf bij zich hadden. Gedurende de vastenavondsdagen, werd nadat voor het geld bier was opgedaan, het aldus opgehaalde lustig in de school verteerd (1).

(1) H. Ferber. Gesch. Schenk v. Nijdeggen, bl. 14.

§ XII. VEEZIEKTE.

In 't jaar 1776 heerschte in Swalmen eene hevige ziekte onder het rundvee, die meer dan $\frac{3}{4}$ gedeelte van den veestapel deed verloren gaan. De schepenbank zich daardoor in de onmogelijkheid ziende de over het kerspel omgeslagen belasting te kunnen opbrengen, verzocht de staten van het Overkwartier om kwijtschelding, onder overlegging eener opgaaf van het getal der daaraan bezweken runderen. De daarvan opgemaakte staat laten wij hieronder volgen:

„Lijste der koeijbeesten, runderen ende kalveren welke in
„den jaere 1776 binnen het dorp Swalmen ende daarvan
„deponderende hondtschappen geexpteert hebben, ende in den-
„selven jaere over de besmettelijke sieckte gevallen zijn:

Dorpen ende hondtschappen onder Swalmen.	Geëxpteert.			Gevallen.		
	koeijen.	runderen.	kalveren.	koeijen.	runderen.	kalveren.
Broecker Hondtschap off Croppe	128	64	32	113	46	27
Wilder	94	83	23	80	47	14
Boeckholder	106	77	26	56	46	12
Swalmer.	125	73	27	109	50	26
Asselder.	89	56	34	77	49	32
Totaal	542	353	142	435	238	111

De ondergesch. schepenen van den gerichte van Swalmen ende Asselt verclaeren ende certificeeren mits desen, dat de bovenstaande lijst conforme is aen 't geene bij de respectieve opnemingen door hun gedaen, is worden bevonden. In orconde deeze geteekend tot Swalmen den 22 Septembris 1777.

(get.) C. VAN KECKEN. S. VERHEGGEN.

De staten zonden daarop een vertoog aan den gevolmachtigden minister te Brussel, George Adam prins van Starhemberg, ten einde het verzoek van Swalmen te ondersteunen; daarin treft men de volgende zinsnede aan: „nous devons convenir que le village „de Swalmen, porté à un tel excès de misère que le pain sec „manque aux paysans, mérite un oeil de commisération.” Of de kwijtschelding gevolgd is, hebben wij niet kunnen ontdekken (1).

§ XIII. OORLOGEN, BRANDSCHATTINGEN, PLUNDERINGEN, GEVECHTEN EN SCHULDEN DAARUIT VOORTVLOEIENDE.

Den 22 November 1406 besloten schout en schepenen van Swalmen en Asselt aan Dirk van Vlodrop eenige bunders heidegrond nabij Graethof te verkoopen, ten einde uit de opbrengst daarvan de klok van het kerspel in te lossen, welke bij gelegenheid der belegering van Roermond, door de Brabanten en Luikenaars in 1397, geroofd was. (Oud archief van Swalmen.)

Den 19 Februari 1469 verklaarde hertog Adolf van Gelre, van de ridderschap van het ambt Montfort en van Swalmen, tot inlossing der stad en van het land van Wachtendonk, eene geheele pontschatting ontvangen te hebben. (2)

Den 18 November 1493 verklaarden schepenen en ingezetenen van Swalmen 28 *bescheiden enckel overlentsche Rijnsche gulden* schuldig te zijn, aan Michiel van den Scheerwech te Roermond, waarvoor zij beloofden een jaarlijkschen pacht van twee malder rogge te voldoen. (2)

Den 27 December 1577 verklaarden schepenen, geërfden en inwoners van Swalmen en Asselt, dat zij tot *underhaldonge Kon. Majts. kriegsvolck binnen Ruremonde, monatlicken ein gereume tijtt contribueren moiten, ind solcken gelde jedertijtt in der eyll nitt gehad hebbende*, eene som van 52 daalders moesten opnemen van Jan Puill burger van Roermond, tot aflossing waarvan zij jaarlijks twee molder rogge moesten leveren. (2)

Den 31 Januari 1578 hadden de Spaansche troepen eene belang-

(1) Maasgouw II, bl. 320.

(2) Oud Roermondsch archief.

rijke overwinning op het Staatsche leger behaald, waardoor het grootste gedeelte van Brabant en Henegouwe in handen van hunnen aanvoerder Don Juan viel. De Staten-Generaal noodigden toen eenige provinciën uit geld en troepen bijeen te brengen, ten einde met vereenigde krachten den vijand weerstand te bieden. Onder meer werd ook besloten het slot *Hillenraad* en de *schans* te *Asselt* te bezetten. (1)

Deze schans was niet genoegzaam geproviandeerd, weshalve de bevelhebber der Geldersche troepen die kort te voren Roermond belegerden, het niet raadzaam achtte ze te betrekken. Hij zond daarom 3 vaandels soldaten naar Venlo, behalve 4 vaandels die den vorigen dag derwaarts vertrokken waren en begaf zich met het overige krijgsvolk in de schans de Bell, aldaar de komst des vijands verbeidende. Na den volgenden dag den vijand tamelijk afbreuk gedaan te hebben, verliet hij uit gebrek aan nooddrift, des nachts de *schans*, trok met zijn krijgsvolk over de Maas en begaf zich vervolgens daarmede naar Venlo. (2).

Den 29 November 1579 verzocht de magistraat van Roermond, den burgemeester Nederhoven en den secretaris J. van Camp, die zich te Arnhem bevonden, den stadhouder te berichten dat het krijgsvolk, tegen den wil en het bevel van den luitenant in de stad en de dorpen *Swalmen*, *Beesel*, *Asselt*, *Melick* en elders, de onderdanen van hun vee en andere goederen beroofden, kisten en kasten openbraken, de levensmiddelen buit maakten en hen bovendien mishandelden en hem uit te noodigen hiertegen maatregelen te nemen (3).

Den 16 December 1580 bekenden schepenen, geërfd en inwoners van het kerspel Asselt en Swalmen, in hunnen hoogen nood eene hoofdsom opgenomen te hebben van Geurt Klercx ten bedrage van $41\frac{1}{2}$ rixdaalder, $40\frac{1}{2}$ koning Philips daalder, een pistolet, eene halve dukaat, tien *betzelen*, zeven Deventer snaphanen,

(1) J. Nettesheim, *Gesch. v. Geldern* bl. 155 en 219. In vele dorpen had men schansen met diepe grachten en hooge wallen omgeven en van zware slagboomen voorzien, waarop de inwoners in oorlogstijden met hun vee, have en goed vluchtten en dat tegen den vijand verdedigden.

(2) Vergelijk A. Steffens, *geschiedenis van ter Horst*, bl. 59.

(3) Oud Roermondsch archief.

twee Luiker snaphanen, drie Metzer blanken en $14\frac{1}{2}$ kleine stuivers, waarvan zij eenen jaarlijkschen interest beloofden te voldoen van $6\frac{1}{2}\frac{0}{0}$ (1).

Den 17 April 1586 bekende Maria van Amstenrade, weduwe te Hillenraad en pandvrouw van Asselt en Swalmen, voorts schepenen, geërfden en inwoners van dat kerspel, dat zij „in diesen geferlicken kriechstiden und ten tide alss 't vurss. kirsipel genslich verloupen und uitgeweecken was im hoichsten noeden tot bethalongen der bij den fiant uns operlachter contribution,” van Dirk van Hees, pastoor *opgen Nouwenhoff* te Roermond eene hoofdsom van 64 brab. guldens hadden opgenomen, waarvan zij beloofden hem eene jaarlijksche rente van 4 brab. guldens te zullen voldoen. (1)

Den 10 October 1586 bekenden schepenen, geërfden en inwoners van Asselt en Swalmen „tot redemptie und wederloese van al sulcke penningen als sij hierbeforen in hunnen voirn. kerspels hoichsten nooden und uit demselven verjagt wesende” hebben moeten opnemen, van de smidsgilde te Roermond eene hoofdsom van 70 daalders, waarvan zij beloofden eenen jaarlijkschen interest te voldoen van één daalder voor iedere 16 daalder der hoofdsom. (1)

Den 1 September 1591 lag de veldoverste de Verdugo te Swalmen, de huislieden hadden veel overlast van het krijgsvolk.

Den 23 April 1593 verklaarden de geërfden, schepenen en inwoners van het kerspel Asselt en Swalmen, dat zij „in hunnen hoichsten noeden ter onderhalt der reutteren binnen der vleck Montfort liggende, sunst tot betalonge der contributien tot Ruremunde, Venlo en Gelder,” van de weduwe van Johan Bijlien eene som van 130 daalders hebben opgenomen, iedere daalder gerekend tegen 30 Roermondsche stuivers, waarvoor zij jaarlijks vier malder rogge moesten leveren. (1) Den 21 Augustus 1594 trokken de ruiters en voetknechten van Philips van Nassau naar Asselt en Swalmen.

Den 30 December 1602 schreef de stadhouder Herm. van den Berg aan den magistraat van Roermond, dat hij eenig geld van de compagnie van kapitein Camargo had ingehouden, om de schapen

(1) Oud Roermansch archief.

te betalen, welke de soldaten onlangs aan die van Swalmen en Belfeld ontvreemd hadden en verzocht daaromtrent informatie in te winnen. (1)

Den 10 Juni 1616 verklaarde de schepenbank van Swalmen, dat Gerardus Schenck van Nijdeggen, domheer te Luik, verschillende kapitalen ten laste van dat kerspel staande had ingelost en hem deswegen schuldig te zijn aan jaarlijksche rente 78 gulden en een oort stuiver, Roermondsche munt. (1)

Den 21 October 1660 maakten de Staten van het Overkwartier eenen staat op van de kosten veroorzaakt door het „logeren ende defroijeren oock ten deele redimeren” van twee kompagniën kavalierie, door den stadhouder zonder voorkennis der Staten in de ambten Montfort, Gelder, Stralen, Kessel en Kriekenbeek gelegd, zoomede in de heerlijkheden Swalmen, Elmpt, Arcen, Wachendonk, Afferden, Walbeek en Middelaar van 1 Augustus 1659 tot 1 Januari 1660. (2)

Den 30 Maart 1624 bekenden schepenen, geërfd en inwoners van Asselt en Swalmen 1029 gulden Roermondsche munt, schuldig te zijn aan Petrus Pollius deken der kathedraal te Roermond, ten behoeve van het altaar van den H. Geest in die kerk, tegen eenen jaarlijkschen interest van 51 guld. 9 stuiver. Met dit geld werd eene gelijke som afgelost, door het kerspel verschuldigd aan Gerard Schenk van Nijdeggen domheer te Luik, rentende $6\frac{1}{4}\%$. (1)

Den 5 April 1636 gaf de magistraat van Roermond eene verklaring dat de omliggende dorpen Swalmen, Asselt, Vlodrop, Posterholt en Odiliënberg sedert de reductie der stad „door de „inlegeringe van beijder sijds legeren, op en neerwaerts treckende „convoyen ende crychsluijden,” aan hunne goederen, renten, inkomsten en bosschen groot nadeel geleden hadden, „jae voor eenige „teenemaele bedorven ende vernielt sijn.” In verband hiermede gebodde de Raad van State aan den ontvanger van Ommeren, in gemelde dorpen binnen den tijd van zes maanden geene executie te doen. (1)

(1) Oud Roermonsche archief.

(2) Oud Geldersch archief te Roermond.

Den 30 Juni 1661 verkochten schout, schepenen en gezworenen der heerlijkheid Asselt en Swalmen aan Willem Cuijpers eene jaarlijksche erfrente van $31\frac{1}{4}$ rixdaalder waarvan zij de hoofdsom ad 500 rixdaalder, „tot afweringe van de executie van de „voorn. heerlijkheit” hadden moeten opnemen. (1)

Den 6 Juli 1674 stelde de momboir van het Geldersche hof een onderzoek in, naar eene akte opgemaakt door schepenen van Besel en Swalmen, waarin de schade door de inwoners dier heerlijkheden het jaar te voren geleden, door het heen en weêrtrekken der Fransche troepen en de logeering dier troepen, zoo wel die van den koning als van den prins van Oranje, op 7322 rixdaalders begroot was. De getuigen verklaerden volkomene kennis van die akte te hebben, zooals zij door gerichtsschrijver Crebbers overhandigd werd aan Christoffel Schenk van Nydeggen, heer tot Hillenraad, die ze ter hand stelde aan Albert Meuters, scholtis van Swalmen en Asselt, voorts dat gemelde akte, toen de Franschen den 28 Juni 1674 het dorp Swalmen in brand staken, met het huis van genoemden scholtis eene prooi der vlammen werd. (1)

Omtrent dien brand meldt F. Nettesheim in zijne geschiedenis van Gelder bl. 434 het volgende: Swalmen en Asselt hadden veel te lijden van doortrekkende troepen. In 1659 en 1671 moesten zij tot afwering van militaire executie 1000 rixdaalder leenen en in 1673 eene gelijke som, nadat de Franschen geruimen tijd vier inwoners als gijzelaars te Maaseick gevangen gehouden hadden. Het jaar 1674 was voor beide dorpen bijzonder ongelukkig. Nadat zij van af Kermis 1673, voortdurend door inkwartiering van Spaansche en Hollandsche soldaten uitgezogen waren, vielen de Franschen den 28 Juni in dat Kerspel en staken des avonds de voornoemde dorpen in brand, waardoor 80 hoeven in asch gelegd werden en de inwoners bovendien $3803\frac{1}{4}$ rixdaalder betalen moesten (2).

Uit de „estimatie gedaen by Christiaen Herrbegg ende Jacob „Broechuysen, timmerluijden hen handtswerckx, over de afgebrande „huijsen, schuijren ende ghehuchten door de Franschen in de „heerlijckheden Asselt ende Swalmen in den jaere 1674, oock

(1) Oud Roermondsch archief.

(2) Vergel. H. Ferber, Geschichte der familie Schenk.

„opghenomen ende ghevisiteert by den heer Sillikes, Raedt ende „Momboir van Zyne Majesteit in den vorstendom Gelre”, (1) den 28 October 1674, blijkt :

dat de schade door dien brand aan huizen, schuren, stallen en varkenshokken veroorzaakt, 12.175 rixdaalder bedroeg. Wanneer men gemelde verbrande gebouwen te samen telt, bereikt men ongeveer het getal van 80 en is derhalve de opgaaf dat 80 *hoeven* zouden verbrand zijn, minder juist. Van de verbrande gebouwen waren er 38 waarvan de schade maar van 150 tot 20 rixdaalder bedroeg.

Den 18 December 1657 gaven de Staten van het Overkwartier aan den landvoogd te kennen, dat aangezien het kwartier van alle zijden door neutrale landen was ingesloten en verwijderd van de overige onder 's Konings gehoorzaamheid staande provinciën, het meer dan andere gewesten „aen den aenstoet” der vijanden onderhevig was, voornamelijk aan dien der Fransche garnizoenen van Thionville en Montmedy, die „van langer handt ende voor „eenige jaeren herwaerts de bewoners van het kwartier mit branden, fangen ende spannen seer viandtlyck hebben commen infesteren ten einde hen onder hunne contributie te brengen; alhoewel de staten mette alle moegelijke diligentie bevoirdert hebben, „dat alle advenuen ende ingaende straeten ende wegen mit slaeghboomen, landtwehren ende borstgraeven verzien, oock mit dachende nachtwachten bewaert syn worden”, waren de Franschen evenwel aan andere kanten het land binnengedrongen, hadden de wachten dood geschoten of gevangen genomen en in de ambten Montfort en Erkelens, in de heerlijkheden Blijenbeek, Wachendonck, enz. de huizen en schuren in brand gestoken, meubelen en andere bezittingen geroofd en verschillende personen gevanke lijk naar Thionville gevoerd, met het doel van hen een groot rantsoen te bekomen. Daar deze staat van zaken het kwartier geheel ten verderve moest brengen, wezen de staten den landvoogd de middelen aan om hierin te voorzien, met dringend verzoek die spoedig te willen aanwenden. (2)

(1) Kerkarchief te Swalmen.

(2) Oud Geldersch archief te Roermond.

Den 1 Mei 1663 zonden de Staten van het Overkwartier aan den landvoogd eene opgaaf der schade aan de inwoners van het Overkwartier veroorzaakt door de verwoestingen, afpersingen en diefstallen der troepen van den hertog van Lotharingen in de jaren 1646, 47 en 48. De schade van het ambt Montfort, waaronder Swalmen toen behoorde, bedroeg 23612 patt. 42 st. (Oud Geldersch archief te Roermond).

Nauwelijks hadden de arme inwoners van Swalmen hunne woningen weder opgebouwd, of zij werden in 1694 weder door de Fransen bezocht, die hunne huizen plunderden en verbrandden (1).

Tijdens den oorlog over de Spaansche erfopvolging hadden *Swalmen* en *Asselt* veel door zware inkwartieringen te lijden, welke nog drukkender werden door allerlei plagereien. In 1702 roofden en plunderden de soldaten, van het van Xanten naar Roermond trekkende, Fransche leger van den hertog van Bourgondië, in beide dorpen en staken *Swalmen* den 28 Juli 1702 in brand. Niet minder groot was de schade in hetzelfde jaar door de Hollandsche en andere hulptroepen bij de belegering van Roermond aangericht. Van Hillenraad werd voor circa 1000 rixdaalder hout gekapt en de geheele schade der heerlijkheid *Swalmen* werd op 9239 rixdaalder berekend (2).

Den 17 November 1706 kwam te *Swalmen* en *Asselt* een regiment Aenspasche dragonders logeeren, bestaande uit 808 manschappen en 795 paarden, die den volgenden morgen vertrokken, zonder betaald te hebben volgens reglement van hun Hoogmogendan in dato 11 April 1704. Van 17 November tot 12 December 1706, waren in gemelde dorpen gecantonneerd 67 Brandenburgsche dragonders, benevens hunne paarden en de overste wachtmeester, luitenant, vendrich, veldprediger en regiments chirurgijn, ook met hunne paarden, hetgeen aan de gemeente 2101 guld. 16 stuiver kostte.

De maat der ellende werd vol, toen in 1717 en 1718 in *Swalmen* eene besmettelijke ziekte uitbrak, waaraan drie geestelijken de

(1) H. Ferber, Gesch. der familie Schenk bl. 59.
(2) " " " " " " 69.

pastoreele functiën bediend hebbende en eene menigte andere menschen stierven, waarvan de weduwen en weezen bij gebrek aan levensmiddelen, daar de overgeblevenen moesten onderhouden worden, die meestal ook ziek geweest zijnde, zoo verzwakt en aan handen en voeten verlamd waren, dat een groot gedeelte der landerijen onbebouwd bleef. In datzelfde jaar werd midden in den zomer het land onder Asselt door de Maas overstroomd, waardoor niet alleen het weiland geheel bedorven, maar ook de oogst en de voedergewassen vernield werden. De inwoners geraakten ten gevolge daarvan in zulken staat van armoede, dat er velen zonder koorn en brood zaten. Niettegenstaande dezen ellendigen toestand werden zij in 1719 bij wijze van executie gedwongen, nog de verhooging van een derde deel der beden en subsidiën boven het ordinair uitgeschreven, op te brengen, waarvan menige plaats in het district tot daartoe vrij gebleven was. De geërfd en geregeerd der heerlijkheden Swalmen en Asselt verzochten derhalve de staten des vorstendoms Gelre, ter inwilliging der beden en subsidiën te Roermond vergaderd, voor het loopende jaar 1720, als patres patriae het voren aangevoerde in rijpe overweging te willen nemen en aan zijne keizerlijke en katholieke Majesteit, zoodanige remonstrantie tot verlichting in de voorzeide uitschrijving te willen doen, als tot „solaes en bestant” hunner verarmde gemeente zullen bevinden te behooren. (1)

Uit eene verklaring van schepenen en gezworens der heerlijkheid Swalmen en Asselt van den 17 Februari 1722, blijkt dat zij in 1701 door het hof te Roermond, daartoe uitgenoodigd door den graaf van Hornes, toenmalig stadhouder in Spaansch Gelderland, gelast werden, de groote passagie of heerbaan, welke vroeger een kwartier bezijden het dorp liep, dwars door het dorp te leggen met twee houten bruggen over de Swalm, alleen tot gerief en gemak van vreemde passanten, zonder de minste schadeloosstelling. Dewijl deze twee bruggen aan de gemeente reeds over de 800 rixdaalder aan onderhoud kosten en voor de derde reis vernieuwing behoefden, welke over de 600 rixdaalder zou komen te staan, vertrouwden zij dat zijne keizerlijke en katholieke Majesteit, door middelen van bij-

(1) Archief te Swalmen.

stand hierin zoude voorzien, daar de schuld der gemeente 85.000 gulden brabant's bedroeg en zij niet meer in staat waren de pensioenen, beden, subsidiën en andere dorpslasten te betalen.

Op een request in de Fransche taal gelijktijdig door de regeerders aan den keizer verzonden, houdende verzoek; 1° om vrijstelling van beden en subsidiën gedurende tien jaren, 2° om den interest van de gemeenteschuld tot 4% te reduceeren en 3° om op de nieuwe bruggen een matig bruggeld te mogen heffen van personen, paarden, karren en wagens, met uitzondering van adresanten en van de nationale en hulptroupen, verleende de keizer hun, met het oog op de groote verliezen door hen geleden, op advies van den raad van State en van den intendant der domeinen en financiën, den 17 Juli 1722, te beginnen met dat jaar, voor den tijd van vijf jaar, jaarlijks een derde remissie van het aandeel der door hen op te brengen contributiën. (1)

In April 1757 kwam een Fransch leger, als bondgenooten van Oostenrijk in den Pruisisch Silezischen oorlog, ten getal van meer dan 20.000 man in de nabijheid van Roermond en verschaften zich levensmiddelen en fouragiën, welke bijna voor geen geld verkrijgbaar en met den dag schaarscher werden, waardoor de stad Roermond en omliggende dorpen zwaar gedrukt werden, vooral de dorpen Swalmen en Asselt en de heerlijkheid Kessel. (Maasgouw 1880, bl. 346.)

Den 1 Mei 1757 had keizerin Maria Theresia een verdrag gesloten met den koning van Frankrijk, waarbij laatstgemelde zich verbond ten behoeve van Oostenrijk eene armée van 105.000 man te stellen en jaarlijks twaalf millioen gulden subsidiën te betalen. (2)

Van 1 April tot 14 December 1757, moest Swalmen aan de Fransche troupen 287 paarden leveren, tot het doen van diensten met karren bespannen met één en twee paarden en waarvan er ook eenige onder het zadel gebruikt werden. (3)

Den 8 October 1767 verleende keizerin Maria Theresia aan de geërfdn en regeerders van Swalmen en Asselt, die door de

(1) Kerkarchief te Swalmen.

(2) F. Nettesheim, *Geschiechte van Gelder*, bl. 515.

(3) Oud Roermondsch archief.

laatste ruïneuse oorlogen zoodanig waren verarmd, dat de gemeente volgens de laatste gemeenterekening aan den schatbeurder Areth Smeets 2385 gulden brabant's schuldig bleef, octrooi om 200 morgen gemeentegrond publiek te verkoopen en tot onderhoud der steenen brug nabij de kerk, gedurende twaalf jaar een bruggeld van een stuiver voor eene kar bespannen met één paard en voor elk paard meer een halve stuiver te mogen heffen. Gedurende den voorzeiden tijd moesten zij ten profijte der schatkist een jaarlijkschen cijns betalen van 52 stuiver, na afloop van welken termijn het aan de autoriteit van het hof vrij stond het bruggeld te vermeerderen of te verminderen. Vrij van bruggeld, waren de inwoners der gemeente en de heeren van het hof van Gelre, echter niet verder dan den griffier en alleen voor hun eigen gewas en hun eigen goed. (1)

Den 23 September 1777 deden de staten een vertoog over den toestand der stad Roermond en der dorpen Swalmen en Echt, tot het bekomen van verzachting in de betaling van hun aandeel in de subsidiën. (2)

In 1793 trokken de Oostenrijkers onder generaal Clairfait en prins Jonas van Saxon-Coburg, den 1 Maart over de Roer en drongen de Franschen uit de omstreken van Gulik en Duren tot achter Aldenhoven terug. De hertog van Brunswick opereerde nu tegen de met 6000 man en 36 kanonnen bezette stad Roermond, zoomede tegen de tot harer verdediging aangelegde verschanzingen langs de Swalm. Den 3 Maart viel hij met vijf verschillende colonnen, welke zich van Belfeld, Bracht, Dulken, Arsbeck en Erkelens in beweging zetten, den vijand aan.

Na een hardnekkig gevecht bij het dorp Swalmen trokken de Franschen de Maas over en bezetten de keizerlijke troepen die hieraan medewerkten twee dagen later Roermond. (3)

Volgens eene mededeeling in de Maasgouw 12de jaargang bl. 94, vocht men den 2 Maart te Swalmen, waarbij de Pruisen vele dooden en vijftig gewonden hadden.

(1) Zie bijlage No. 6.

(2) Oud Roermondsch archief.

(3) F. Nettesheim, Geschichte von Gelder bl. 591.

§ XIV. DE WACHTEN TE SWALMEN EN ASSELT.

Artikel 1 van een decreet van Maria Theresia van den 14 December 1765 bepaalde, dat alle bedelaars, vagabonden en lediggangers niet geboortig van deze landen, binnen 15 dagen na de publicatie daarvan, uit de landen harer gehoorzaamheid moesten vertrekken op peine van gegeeseld te worden, bij ordonnantie van de justitie der plaatse waar ze gevangen werden, voor de eerste keer en van de tweede keer, andere arbitraire straffen.

Art. 2 verklaarde voor vagabonden en lediggangers, al degeenen die niet in eenigen dienst of ambt waren, die niet eenigen koophandel of ambacht uitoefenden, en geene middelen hadden om te kunnen leven.

Art. 11 beval aan alle officieren, met alle mogelijke naarstigheid te letten op de apprehensie der voorzeide bedelaars, vagabonden en lediggangers en de magistraten en schepenen aanstonds ten hunnen laste te procederen, zoomede hun te straffen zonder uitstel, op den voet van deze ordonnantie op peine van honderd patacons boete en andere arbitraire straf.

Art. 12 gebood om des te beter de voorzeide apprehensie te faciliteeren, aan alle bailliers, meijers, wethouderen en andere officieren der steden en van het platte land, respectievelijk *bij dag ronden te laten doen* langs de koninklijke wegen, gelijk ook *'s nachts* op de suspecte plaatsen en te apprehendeeren de voorzeide vagabonden, bedelaars en vreemdelingen of anderen geboortig van deze landen, die loopen van de eene plaats naar de andere, insgelijks toelatende aan alle onderzaten de voorzeide bedelaars te apprehendeeren, mits conditie die dadelijk te leveren aan den officier der plaatse, om ze te doen straffen naar de strengheid dezer ordonnantie.

Art. 13 bepaalde ingeval de voorzeide officieren, wethouderen of andere ingezetenen gewaar werden, dat eene menigte van voorzeide bedelaars en vagebonden zich verzamelden, om het land te doorloopen en ongeregeldheden pleegden, moesten zij zonder tijdverlies de klok doen kleppen en de trommel slaan, om de ingezetenen met hunne wapenen op te roepen, ten einde de voorzeide bedelaars en vagabonden te vangen en hun te doen straffen, naar

proportie der ongeregeldheden en geweldenarijen die zij konden begaan hebben.

Art. 14 bepaalde als wanneer die der naburige dorpen den klokklep hoorden, waren de officieren en wethouderen der voorzeide dorpen verplicht, aanstonds te vergaderen en de gewapende ingezetenen te posteren, langs de groote wegen om de bedelaars en vagebonden te apprehendeeren.

Art. 16 ordonneerde om de voorzeide apprehentie aan te moedigen, dat hij die na verloop van den gestelden termijn een bedelaar, vagabond of vreemdeling, niet geboortig van deze landen, arresteerde en in handen der justitie overleverde, daarvoor eene vergelding zou genieten van twaalf gulden, wanneer hij overtuigd en gestraft werd, welke vergelding betaald moest worden door de generaliteit van het kwartier, territoire of het land in hetwelk de apprehensie geschiedde.

Naar aanleiding van dit decreet, arresteerde men te Swalmen, het hier achter volgende reglement:

„Reglement voor de wachten tot Swalmen ende „Asselt, op welcken voet, de selve in het toecomende bij „dach ende nacht tot welzijn ende gerustheijt van alle „ingesetene sullen worden gehouden, te beginnen met „aenstaende Sondag, weesende den 12 9ter 1780.

„Eerstens bij dagh.

„Twee mannen tot Asselt omtrent de kercke.

„2^{dens}.

„Twee mannen in het dorp van Swalmen op den mert, of „wachtstoove aldaer.

„3^{dens}.

„Twee mannen ontrent het huys Hillenraedt sullende de voor- „schreve wacht hebbende mannen, van tijdt tot tijdt moeten „patrouille doen over de Heere Baen.

„4^{dens}.

„Van den eersten 8^{ber} tot eersten Meert zullen de ses wacht-
„hebbende mannen, hun alle daegen avonts om ses uren, en van
„den eersten Meert tot laesten September, avonts om acht uren
„hun bevinden in het dorp, in de wachtstove 's winters en somer
„op den mert alhier.

„5^{dens}.

„Sullen alsdan van ure tot ure twee mannen patrouilleeren om
„de kerk, in het dorp en op de Heere Baen, en sullen van ure
„tot ure door twee andere worden afgelost.

„6^{dens}.

„Tot thien uren sullen twee mannen van de wacht de patrouille
„doen om de kerk, van daer over de Cropperstraet op langs de
„houdt en afcoomende langs Bochwyts dries, sullen sij aldaer een
„teeken geven, van daer langs het casteel Hillenraedt, Beckerhoff
„door de Beek, rontdom de kerke naar de wachtsvergaederinge.

„7^{dens}.

„Ten elf uren sullen twee mannen van de wacht patrouilleeren
„rond de kerke, langs den Noenhoff en Naenhoff, door Asselt op
„langs de kercke aldaer, Asselder en Sijperhoff en van daer door
„het dorp, rontom de kerke naer de ordinaire wachtsvergaede-
„ringe, en sal de patrouille gehouden sijn teekenen te geven aen
„de pachthoven die in haer district hun bevinden.

„8^{dens}.

„Ten twaelf uren sullen twee mannen van de wacht patrouille
„doen ront de kerke door het dorp op, over de Boute straet,
„langs Middelhoven, Wyler, Rochhuijsen, Baexhove, langs de
„Heijerhuijsen, over de Hooghstraet, door het dorp, rontom de

„kerke naer de ordinaire wachtsvergaederinge, en sullen teekenen
„geven aen de pachthoven, die in haer district hun bevinden.

„9^{dens}.

„Ten een ure sullen twee mannen van de wacht patrouilleeren
„om de kerke, van daer door het dorp langs Bochwyst dries, door
„de Bouchhoulte, langs het Spick, Raije en Scharbrouck, van daer
„naer het dorp, rondt de kerke, naer de wacht vergaederinge, en
„hun als voor moeten melden op Bochwyt dries, en pachthoven
„in hun district.

„10^{dens}.

„Ten twee uren sullen twee mannen den selven tour patrouil-
„leeren, als die van elf uren.

„11^{dens}.

„Ten drie uren sullen twee mannen den selven tour patrouil-
„leeren, als die van twaalf uren.

„12^{dens}.

„Sullen de respective patrouillens gehouden sijn alle vreemt volck
„welck sij tegemoet coomen in hunne districten, of wel die op
„de hoven bevinden te arresteeren, ende naer de wachtstove te
„transporteeren, ende aldaer doen bewaren ende in cas van noodt
„sullen de naeburen gehouden sijn de behulpsaeme handt aen de
„patrouille te doen.

„13^{dens}.

„Sullen ten tijde van hunne patrouillens acht neemen op vuur
„en brandt die mochte ontstaen en daer over seffens alarm geven.

„14^{dens}.

„Sullen de patrouillens wel opletten op alle tumulten, twisten,
„slagerijen, straetschenderijen ende soo voorts, die personen eens-

„gelijk terstond apprehendeeren, ende ter gestelde wachtstove „brengen, op pene dat in val van ongemack ofte schaede over „alle gemelde artickelen, sij daer voor privatief sullen instaan en „responsabel wesen en sullen de naeburen als voor in cas van noode, „de behulpzaamste handt aen de patrouille moeten verleen, op poene als boven.

„Eijndelijck opdat tot welsijn van alle ingeseeten, alles ten bes- „ten mag worden ter werck gesteld, en de schoijers van van deese „Heerlijckheijt verjaegt, soo sullen de mannen van de wacht ge- „houden sijn, alle avonden ten seven uren hun te vervoegen ten „huijse van den secretaris deeser Heerlijckheijk, welcken daertoe „mits deesen wordt gecommitteert, om de noodige orders, wegens „de veranderinge der patrouillens te ontfangen.

„Alle voorschreven op pene van de amenden bij de placaten „gecommineerd, waerover sij ipso facto sullen weesen executabel „en sal deese tot een jeder kennisse worden gepubliceerd, ende „ter gewoonlijke plaetse, wie mede in de wachtstooove geaffigeert. „Actum op den raadthuijse tot Swalmen den 10 9^{ber} 1780.

„Ter ord^{tie} van den Gerichte
„get. J. H. Dresens Secetaris.”

§ XV. SWALMEN EN ASSELT ONDER FRANSCH HEERSCHAPPIJ.

Bij besluit van 24 Brumaire an III (14 November 1794) werd Swalmen en Asselt door de volksrepresentanten ingelijfd bij de administratie der stad Gelder. Deze administratie ressorteerde onder de centrale administratie te Aken, voor de landen tusschen Maas en Rijn.

Bij besluit van den 14 Fructidor an III (31 Augustus 1795) werd door het comité du salut publique te Parijs, Swalmen en Asselt, met het oog op de aanstaande vereeniging met de Fransche republiek, gebracht onder het 2de canton van Elmp^t van het 5de arrondissement of département de la Msuse inférieure.

Bij de wet van 9 Vendémiaire an IV (1 October 1795) werd Oostenrijksch Gelderland bij de Fransche Republiek ingelijfd.

Bij besluit van 19 Nivôse an IV (9 Januari 1796) kwam Swalmen en Asselt onder het 9e canton, hoofdplaats Roermond.

De wet van den 28 Pluviôse an VIII (17 Februari 1800) bevatte eene nieuwe omschrijving der cantons van het département der Nedermaas, het canton Roermond kwam toen onder het arrondissement Roermond.

BIJLAGEN.

BIJLAGE N° 1.

*Hertog Arnold vergunt aan die van Swalmen 25 bun
der gemeentegrond te verkoopen tot opbouw der kerk.*

In 't jaar 1452.

Wij Arnold van de genade Gaitz hertoge van Gelre en van Gulich ende greve van Zutphen, doin kont ende bekennen voir ons, onse erven ende nakomelingen, dat wij omme gaitzwille end ter beden sommiger onsz ritterschapp onsz mede op doinde, dat onse kircke tot Swalmen erm ende noitbouwes behoevende were, dair omme beliefft, consentiert end overgegeven hebben, believe consenteren end overgeven mit dezen onsen placaitzbrieve, dat men tottert voirsz. onser kircke tot Swalmen tijmeringen end noitsaken slain, uitgeven end verkoopen mach, vijffendtwintich boenre gemeijnten off dair onder, in deselve onsen kirspel gelegen, genomen te werden totte mijnste scade der ghemeijnten end ten meiste orber onser kircken voirsz. des alsdan voirtan te gebruijken ten ewigen dage toe, gelijk ander eijgen erve in deselve kerspel, doch alsoe verre dese uitgevinge ende verkoopinge voorsz. bij wille ende consent ons ritterscap ende gemeijnden totter voorsz. gemeijnten en al sonder argelist, orkondt onsz secreetsegels hier binnen op en jair ons Heeren dusent, vier hondert twee en vijftich des donnersdaigh na den sonnendage vasten.

Naar het origineel voorzien van een bescha digd zegel in rood was, zich bevindende in het kerkarchief te Swalmen.

BIJLAGE N° 2.

Christoffel Schenk van Nydeggen belooft de ingezetenen van Swalmen en Asselt hunne oude rechten en privilegien te laten.

In 't jaar 1654.

Also die schepenen ende gesworens van Swalmen en Assel, voor hun ende die simplicke gemeijnte tot onsen faveur gerenuncijert hebben op die conditie besproken bij die lossinge der pandtschap (: diewelcke onse voorsaeten heeren tot Hillenradt van de vorsten van Gelre op de hooge herlicheijt van Swalem en Assel gehadt hebben:) van dat zijne Majesteit deselve hooge herlichheit met 't geene daeraen clefft, niet en solle vermoegen meer te veralieneren off verpanden van sijne andere domeijnen, so ist dat wij hun belooft hebben, gelijk wij belooven mits desen voor ons, onse erven ende naecomelinge, dat wij die gemeijnte van Swalmen ende Assel sullen halden en laeten bij haer alde rechten ende privilegiën ende gerechticheijden sonder deselve daerboven te beswaeren ende sonderlinge oock niet met eenighe nievere diensten, tochten off wachten, bovendien dat wij dieselve in alles naer ons best vermogen sullen helpen ende voorstaen in crijchs ende andere noodt ende vrij ende ongemolesteert altijt als 't die voorsz. onderdaenen sall gelieven op 't huijs Hillenraedt met alle hun goet so lange daer plaets sall sijn, laeten vluecten ende vleiten sonder dat sij sullen gehalden sijn ietwat daervoor te geven off betaelen, item sullen wij onsen behoorlijcken landschadt bijleggen op den voet als deselve nu bij die gemeijne metinge sijn aengeschlagen ende bij den Ed. Hove geaprobeert, voorbehouden onse adelijcke vrijheijt naer vermoegen van de declaratie bij denselven here desfals te doen op de wijze van wegen de schepenen ende geswoorens nu onlanx tot dijen eijnde gepresenteert ende gelijk d'andere onderheeren in diesen Overquartier dijen aengaende getracteert werden. Item sullen wij d'aenstellinge van schepenen ende advijs van de schepenen ende andere officieren niet doen als met kennis ende advijs van de schepenen ende den keur daervan doen vuijt degeene die bij hun sullen voorgeschlaegen woirden. Item ende sullen wij nijemandt ter zaeke van eenighe breucken ons aengaende ver-

moegen te peijnden sonder voorgaende decret van den gerechte, so verre die bruckachtige sich daerop beroepen ende sullen voorts alles doen dat die heer aen sijne naebueren ende ondersaeten schuldich is te doen. Dies t'oirconde hebben wij deze onderteijckent ende daer beneffens ons aengeboren segel doen opdrucken. Actum op huijs Hillenradt den 23 februarij 1654.

L. S.

Christophle van Schenck
van Nideken.

Naar het origineel berustende in het kerkarchief te Swalmen.

BIJLAGE N° 3.

Pilips IV verkoopt het recht van hooge, middelbare en lage jurisdictie der dorpen Swalmen en Asselt, aan Christoffel Schenck van Nydeggen heer van Hillenraad.

In 't jaar 1655.

Philips bij de gratie Godts Coninck van Castillien, van Leon, van Aragon, van beide de Sicilien, van Jerusalem, van Portugael, van Navarre, van Grenade, van Toleda, van Valentien, van Gallicien, van de Maillorken, van Menorque, van Sivilia, van Sardinien, van Cordube, van Corsique, van Murcie, van Jaen, van de Algarben, van Algezire, van Gibraltar, van de Eijlanden van Canarie, van Indien soo Orientale als Occidentale, van de Eijlanden ende vaste landen der Zee-Oceane, Aertzhertoge van Oostenrijck, hertoge van Bourgondien, van Brabant ende van Milaen, Graeve van Habsbourg, van Vlaenderen, van Thirol ende van Bercelone, heere van Biscailje ende van Molina etc.

Allen denghenen die onse tegenwoordige sullen sien oft hooren lesen, salut. Alsoo wij om te voldoen die overgroote costen die wij genootsaecht sijn te doen ende te draegen, ter oorsaecke van de swaere tegenwoordige oorloghe teghen onse vijanden, dewelcke ons nijet mogelijck en sijn te voldoen bij het innecomen van onse middelen van domeijnen, beden, licenten, contributien ende andere soo ordinarische als extraordinarische lasten dewelcke voor desen ghedestineert sijn tot verscheijden andere swaere ende in excusable lasten, besunderlijck ghedurende dese tegenwoordighe cortheijt van

gelt, daer oock nijet genoch en sijn ghevonden de penninghen geprocedeert van de beleeningen van onse heerlijckheden ende domeijnen, mette verhooginge derselven, noch oock die penninghen gelicht op interest oft constitutie van renten tot laste van onse voorss. domeijnen, bovendien dat daertoe oock is gebruijckt geweest het credit van onse principaelste steden van herwaert so ver, alle welcke penninghen sijn gesmolten in de voorss. oncosten ende naementlijk in het onderhoudt van onse leghers ende volck van oorloghe mette nootelijckheden derselven, oock van fortificatiën ende andere derghelijcke lasten, soo hebben wij bij goede ende rijpe deliberatie van onsen seer lieven ende seer beminden goeden neve Leopoldus Guillelmus, bij der gratie Godts Aartshertogh van Oostenrijck, hertog van Bourgondien etc. stadhouder, gouverneur ende Capⁿ. Generael van onse Nederlanden ende van Bourgondien etc. ende advijs van de luijden van onsen raede van Staeten ende financien geresolveert ende ghesloten tot onser minste schaede ende meeste profijte te vercoopen ende alieneren absolutelijck eenighe heerlijcke rechten ende innecommen van onse domeijnen, tot welcken eijnde wij hebben ghegeven aen onsen voorss. goeden neve onse brieven van procuratie ende volle macht ghedateert in onse stadt van Madrid den sevensten Julij van den jaere duijsent sesse hondert sevenenveertich, daer van den inhoudt van woorde tot woorde hiernaer is volghende:

Volgt de procuratie in het Spaansch.

Ende dijen volghens heeft onsen voorss. goeden neve bij advijse als voorss. om deselve procuratie in't werck te stellen ten aensien van de voorss. absolute vercoopinge van eenighe heerlijckheden last gegeven aen onse seer lieve ende getrouwe die hooft den tresorier generael ende gecommiteerde van onse domeijnen ende financien, omme voorts te vaeren totte voorn. absolute vercoopinghe, ende dijenvolghens die voors. van onse financien denselven last volbrengende, ende onder andere ter handt ghenomen hebbende de vercoopinghe van het recht ende actie ons competerende inde hooghe, middele ende leeghe jurisdictie van de dorpen Swalmen ende Asselt, geleghen inden overquartiere van onsen lande ende hertochdomme van Gelre, bestaende in de criminele ende civile breucken, erven ende onterven, met allen 't ghene daertoe is gerequireert ende daeraff dependeert, soo nopende het stellen

van scholtis, schepenen, gerichtsboden, als in gebodt ende verbodt, in diensten, int verleenen van octroijen tot vercoopinghe van gemeijnten, ende in het gheniet van 't zijns ende van groene ende smaelthiende derselve, ende int ghebruijck van de jachten ende visscherijen, ende voorts met alsulcken andere geregticheden, praeminentien ende autoriteitjen als alle andere onderheeren des voorn. overquartiers van Gelre is toceommende, behoudelijck ende ons ghereserveert des klockslach, beden, hergeweijden, ressort, remissien van overjaerde delicten, legitimatien, alle octroijen soo van waeter als windt oft mineralien, confiscatien van lijff ende goedt ter saeken van rebelle, oorloge oft partie tegens ons houdende, oft oock van crimen lesae mat^{is} goddelⁿ of wereltⁿ ende andere gelijk regalien die behooren aen de souvereyniteijt, als oock het recht van de opcommende sanden ende middelgronden int district van de voorss. twee dorpen inde riviere vande Maese, mitsgaders oock al het reël innecomen ons competerende inde voorss. twee dorpen, te weten haever, hoenderen, gruijte oft ketelbur, chijnsen, novalia, thienden ende alle andere gerechticheden van innecommen die ons aldaer souden moghen competeren, mede oock andere actien, die alnoch disputabel sijn, ende alnoch ghein-tenteert souden moghen worden. sonder nochtans daer onder te begriipen het recht dwelck ons competeert totte collatie van de pastoirije van Swalmen ende Asselt, alles sonder tot eenich garand oft vergoeding van onsen tweghen gehouden te wesen, hebbende om deselve heerlicheden ten hoogsten te brenghen, daerop doen doen verscheijde proclamatie ende oock alomme doen plecken billetten van vercoopinghe inhoudende sekeren dach om deselve te doen aen den meestbiedende ende metten derden stockslach, ende voorts alles op de generaele conditien ende restructionen daervan gedrukt ende gepubliceert in date van den lesten Septembris duijsent ses hondert drij en veertich, dewelcke hier oock worden gehouden, voor gheinsereert, soo ist dat op den achtensten Januarij seshien hondert vijffenvijftich de voorss. heerlijckheden van Swalmen ende Asselt in der voegen ende manieren als boven verclaert, is gebleven als aen den meestbiedenden ende metten derden stockslach aen onsen lieven ende bemindenden Christoffel Schenck de Nijdegheem heere tot Hillenrade, voor de somme van achten duijsent ses hondert ponden van veertich grooten, munte van Vlaen-

deren ijeder pondt, dewelcke hij gehouden wordt promptelijck te betaelen ofte ten lancxsten binnen den tijdt van sess weken nae date deser in handen van onsen lieven ende getrouwen heer Marcq Grimminck ridder, raedt ende ontfangen generael van onse domeijnen ende financien op sijne brieven van decharge, denwelcken gehouden wordt daervan rekeninghe, bewijs ende reliqua te doen, soo ende ghelijck hem van onsen tweghen geordonneert sal worden, omme bij den voorss. Christopfel Schenck, sijne hoiren, naecommelinghen off actie van hen hebbende, de voorss. heerlijcheden als voorss. is erffelijck, eeuwelijck ende onwederroepelijck te besitten, in derselver vueghen ende manieren als wij deselve gebruijckt ende beseten hebben, off hadden, moghen off connen besitten, mette rechten daertoe behoorende, op expresse conditien van te houden de voorss. heerlijcheden. van ons tot een bundich Gelders leen, om daervan t' sijnder aencompste de huldiginghe ende den behoorelijcken eedt te doen, daer voor betaelende den cas vervallende ons ordinaris recht van verheff, ende t'elcke reijse van vercoopinge, transport oft alienatie voor prijs van geldt off waerde van dien in ander handt t'onsen proffijte den twintichsten penninck van den prijs voor heerlijk recht off andersins te verheffen ende verheergewaeden ten Gelderschen ordinaris rechten, ende voorts in denselven cas op laste van vernaederinghe bij ons te moghen doen, soo wij off onse naecommelinghen Hertogen ende Hertoginnen van Gelre hetselve goedvinden, binnen den tijdt van een jaer naer de goedenisse met preferentie van vernaederinghe voor den bloede, voorder ons reservirende alle alsulcke rechten ende servituijten als de leenen van ons gehouden ter oorsaecke van onsen voorss. leenhove van Gelderland schuldich ende onderworpen sijn, welck recht van verheff den voorss. Christopfel Schenek sal schuldich sijn te betaelen ten tijde als hij ghestelt sal worden int gebruijck van voorss. heerlijckheden, ende alsdan over te leveren denombrement derselver in forma, blijvende voor deze reijse bevrijt van den voorss. twintichsten penninck over dese tegenwoordighe vercoopinghe, om welcke vollen effecte te doen sorteren heeft ons den voorss. Christophel Schenck versocht tot versekerheijt van sijnen coope, soo voor hem als sijne erffgenaemen ende naecommelinghen, recht oft actie van hun hebbende, hieraff te hebben onse opene brieven daertoe dienende,

Doen te weten: dat wij houdende de voorss. absolute vercoopinghe voor goet, vast ende van weerden, ende willende den voorss. Christopfel Schenck sijne naecommelinghen oft actie hebbende volcommmentlijk versekeren, hebben aen denselven vuijt onse volle macht ende welwetentheijt eeuwelijck ende erffelijck bij absolute verkoopinghe opgedraghen, gecedeert ende getransporteert, draeghen op, cederen ende transporteren bij dese tegenwoordighe het recht ende actie ons toecommende inde voorss. heerlijkheden van Swalmen ende Asselt, appendentien ende dependentien van dijen hiervooren naeder geruert, behalvens ende ons ghereserveert 't ghene voorss. is, ende hebben voorts deselve gescheijden, afgetrocken en ghesepareert, scheijden, trecken af ende separeren mits dese tegenwoordighe van onse voorss. domeijnen van Gelderlandt, om die bij den voorss. Christophel Schenck, sijne hoiren ende naecommelinghen off huns actie hebbende, van nu voortaan peijselijck ende vredelijck beseten te worden, behoudens dat den voorss. Christophel Schenck sijne hoiren ende naecommelinghen off huns actie hebbende sullen gehouden wesen de voorss. heerlijkheden van ons vuijt saecken hen van onsen Hertogdomme van Gelre aen onsen stadhouder van onse leenen aldaer in onsen naeme ende tot een bundich Gelders leen t' ontfangen ende te houden, soodat naer ons hoofrecht van Gelderlandt behoort, sonder dat wij off eenige anderen officieren hoedanich die sijn, aldaer eenich gesach, handelinghe, bewindt off kennisse van onsent wegen sullen moghen hebben off pretenderen in eenigher manieren dan in 't ghene boven ghereserveert is, mits bij den voorss. Christophel Schenck betaelende promptelijck de voorss. somme van achtiën duijsent sesse hondert ponden ten prijse als vooren in handen van onsen voorss. Raedt ende ontfanger generael van onse financien, die daer af sal schuldich sijn ontfanck te maeken, rekeninghe, bewijs ende reliqua te doen daer en alsoo hem van onsen 't wegen gheordonneert sal worden, willen ende ordonneren voorts bij desen dat onsen voorss. Stadhouder ende mannen van leene ons hoof van Gelderlandt sullen ontfangen den voorss. Christopfel Schenck in persoone, off bij sijnen procureur behoorlijck daertoe gemachticht, voor onsen leenman van de voorss. heerlyckheden van Swalmen en Asselt mits bij hem voor dese ierste reyse oock betaelende ter oorsaecke als vooren, ons recht van hergeweijden onder wettelycke conditiën ende onderspraeck

dat hij d'ingesetenen ende ghemeynte van de voorn. twee dorpen sal houden en laeten by hunne oude rechten, ghebruijck ende privilegiën, noch deselve onderdaenen mochen beswaeren met eenighe nieuwe impositien ende onbehoorlijcke personele off andere diensten met paert, kerre off waeghens anders als ghewoonelyck is, dan goede toesicht draeghen dat deselve noch ons inde bepaelinghe ende limiten der voorss. twee dorpen niet vercort en worden, ende inghevalle daerinne eenich indracht geschiede, 't selve aen onsen hove van Gelderlandt t'adverteren, om daerinne versien te worden naer behooren, noch en sal den voorss. Christoffel Schenck van de voorss. inneghesetenen ghene bede, schattinghe off andere eenighe lasten hoedanich die sijn moghen heijtschen off daerop stellen, hetsij ter oorsaecke van het nieuws vercrijghen off aencomen totte voorss. heerlijkheden, off anderssints in eenigher maniere op pene van daerover ghecorrigeert te worden, ter arbitragie van onsen seer lieven ende getrouwen die Cancellier ende luyden van onsen voorschreven Raede, ende goede luyden haere penninghen te doen restitueren, dat oock den voorss. Christoffel Schenck, zijne hoiren ende naecommelinghen off huns actie hebbende niet en sullen moghen, voorts de voorss. heerlijkheden overgeven, transporteren, noch laeten aen eenighe cloosteren, kercken, godtshuijsen, off andere doode handen, noch oock steden, off aen deghene die tegens ons partie contrarie syn houdende, ende sal oock tot de goede rechtveerdighe administratie van de Justitie ende straffinghe van de delinquanten, niemandt moghen aenstellen als goede ende bequame personen niet suspect van ketterije off anderssins quaelyck befaemt, volgens costuijme des landts, ende hem daerinne ende voorders draeghen en quijten als een goet ende getrouwe leenman toestaet, alles met expresse conditie ende sonderlinck bespreeck dat soo verre over desen coop eenighe oppositie bij de ingesethenen der voorss. twee dorpen off van ijemant anders weghen geschiede, dat wij tot geen guarrant off vergoedinghe gehouden en sullen wesen, ortbieden daeromme ende bevelen die voorss. hooft tresorier generael ende gecommiteerde van onse domeinen en financien, president ende luyden van onse rekenkamer tot Rurmonde, ende alle andere officieren daer onder de voorss. heerlijkheden geleghen ende resorterende zijn, ende die voortijden daarvan bewint hebben gehadt ende alle andere onse

rechteren, officieren ende ondersaeten die dit aengaen sal moghen teghenwoordich ende toecommende dat sij ende een ijegelijk van hun soo hen toebehoort den Christopfel Schenck, sijne hoiren ende naecommelinghen off hun actie hebbende, doen ende laeten van de voorss. heerlijcheden peijselijk ende volcommelijk gebruijcken inder vueghen ende manieren voorss., procederende bij de voorss. van onse financien ende rekenkamer tot verificatie ende interinemente van deze naer hunne forme ende teneur, mits betalende hun oudt gewoonlijk recht van interinemente ende overbrenghende bij onse officieren, die dat behoort vidimus off copie autentique van dese voor d'eerste alleenlijk, willen wij deselve onse officieren tegenwoordighe ene toecommende quijt vrij ende onghelast gehouden hebben, in hunne rekeninghe mentie maeckende van de parceelen aengaende ende concernerende de voorss. heerlijcheden ende des daeraen cleeft, bij de voorss. van onse rekenkamer tot Roermond, dewelcke wij ontbieden bij dese 't selve alsoo te doen sonder eenich wedersegghen off swaericheijt daerinne te maecken, want ons alsoo ghelieft, nijettegenstaende d'ordonnancien ende restrictien voortijts gemaect op het stuck van reintegratie van onse domeijnen in den jaere vijfthien hondert eenen dertich, vijfthien hondert veertich, vijfthien hondert vijffvenveertich ende andere naervolghende, bijde welcke onder andere gheseijt is, dat wij deselve onse domeijnen niet en souden vercoopen, verminderen, versetten noch aliëneren ende den eedt ende ghelofte ghedaen op de onderhoudenisse van dien bij eenighe van onse raeden ende officieren, alle welcke wij den voorss. Christophel Schenck, nochte andere die dat aengaen mach niet prejudicieeren en willen, maer ghemerct onsen tegenwoordighen grooten last ende nootsaecke, hebben hun expresselijk daervan ghereleveert mits dese vuijt onse souvereyne conincklijke macht ende wille, dispenserende tot dien eijnde alle onse voorss. raeden ende officieren van haere eeden ende gheloften ten contrarien ghedaen, blijvende nijettemin deselve ordonnancien ende restrictien in alle andere saecken in haer cracht ende vigueur, der toirconden hebben wij onsen seghel hier aen doen hanghen.

Gegheven in onse stadt van Brussele den achtienden Januarij
int jaer ons heeren duijsent ses hondert vijffenvijftich.

Naar het origineel berustende in het
oud Roermondsch archief.

BIJLAGE N° 4.

Verklaring van schepenen en gesworens van Swalmen en Asselt, aangaande den verarmden toestand hunner gemeente.

In 't jaar 1722.

Wij schepenen ende gezwoorens der heerlijkheit Swalmen ende Asselt doen condit ende verklaeren met desen, voor d'oprechte waerheit, dat wij in de leste oorlogen van jaere, tot jaere, als liggende op de passagie, door de gedurige marches ende remarches, logementen, verscheijde campementen, cantonnementen en transporten der bagagie van de militaire trouppen, voorts Pruijssische winterquartieringen, vijandlijke contributien, respectieve belegeringen van de steden Gelder, Venlo, Ruremonde, Stevensweert ende andersints, meer hebben geleden, als eenigh ander dorp van 't geheel vorstendom Gelre. Dat ons voorss. dorp soo voor de vijandlijke contributien, als andersints tot drie reizen toe is worden affgebrant; dat anno 1701 wij door ordre van den heere grave van Hornes ende die van den hove van Gelderlandt, de groote passagie ofte herbaene hebben moeten toestaen dwars door ons dorp ende tot sulcken eijnde over de riviere der Swalm aldaer doen leggen, twee houtere bruggen, dewelcke wij enckelijk tot gerieff en commoditeit van de vremde passanten, sonder de minste indemnissatie sedert en tot dato hebben moeten onderhouden, en aen de gemeijnte albereets gekost over de acht honderd rijxdaelers, ende gemerckt de voorss. twee bruggen voor de derde reijse sijn vernieuwt ende versleten, worden wij genootsaecht mittet eerste bequaam saisoen te doen leggen twee nieuwe steene bruggen, die over de ses hondert rijxdaelers sullen comen te staan. Dat onse gemeente in 't jaer 1717 door de almogende handt Godts met eene onbekende kranckheit soodaenigh is worden geraecht, dat daerdoor niet alleen wij verlooren hebben drie heeren pastoors, maar oock dat daerdoor den acker is worden gestaecht gebleven, ende in 't selve jaer door den overloop van de Maese de principaelste landerijen ende weijden onder Asselt voorss. sijn worden geinnundeert, ende ghene ofte meenighe vruchten voortgebracht

hebben, door welcke en meer andere fataliteiten onse gemeijnte soo veraermt ende bedorven geworden is, dat wij de jaerlijxe lasten niet hebbende connen bijbetaelen, daeromme van tijt tot tijt tot sulcken eijnde, effenwel mit octroij van den voorss. hove, hebben moeten opnemen verscheijdene capitaelen, sigh tegenwoordigh monterende over de vijff en tachtigh duijsent guldens brabant wisselgeld, inder manieren wij niet meer in staeth en sijn, om daer van de pensionen, beden, subsidiën en andere dorpslasten bij te betaelen, ten sije sijne keijserlijcke en Cath^e Mat^e, door sijne ingeboorene genegentheijt tot desselfs onderdaenen, daerinne door middelen van bijstandt sal believen te voorsien, en dattet ghene voorss. is de oprechte waarheijdt, soo hebben wij schepenen dese verclaeringe mit onsen gemeenen schepenampts segel becrachtight en door geswooren secretaris laeten onderteekenen. Aldus gedaen tot Swalmen den 17 Februarij 1722.

Ter ordonnantie als boven
(get.) P. van Daelen, secr.

L.S.

Naar het origineel in het kerkarchief
te Swalmen.

BIJLAGE N° 5.

*Relievement A. F. Smaebers van Ruremonde
oudt omtrint de 36 iaeren- van den hof en de
heerlijkheid Asselt, met den tol op de Maas en
de weiden onder Neer.*

Volght den staat wegens dit relievement.

	patt	—	schill	—
Hergewej	—	18	—	6 — 0
Stadhouder Comparitie	—	2	—	0 — 0
5 leenmannen Comparitie	—	7	—	0 — 0
Greff. Comp.	—	1	—	6 — 0
Deurwaarder Citat. ende comp.	—	1	—	0 — 0
Camer	—	1	—	0 — 0
Portier	—	0	—	2 — 0
Volmacht	—	3	—	0 — 0
Registratie	—	0	—	4 — 0
Somma	—	35	—	2 — 0

Den 14 Augusti 1755 overmits den HooghWelEd. Hooghwelgeb. heere Baron de Bock, de h^r Secretaris Gerardts, de Heer Landt-Scholtus Jacobi, de h^r van den Schoor en Sr Scheijven, leenmannen deses edelen Leensaels. Compareerende de h^r J. L. Waegemans naemens d'h^r A. F. Smaebers craght van volmacht hem door den hooghwel Edgeboren heere Frans Arnold, marquis van Hoensbroeck den 9 Augusti 1755 op het huis Hillenraet gegeven ende bij hem onderteekent ende verpitschaft opgehalden ende gereleveert den hof met de heerlijckheijt tot Asselt met den Thol op de Maese die weijden onder Neer, ende allen toebehoor, wesende een bundigleen waeruijt als lesten helder gestorven is d'heer Balthazar Wijhers uijtwijzens relive de dato den 30 April 1720 ende is diensvolgens den voorscr. heer Smaebers qqⁿ aengesteld als helder ende met voors. bundigh leen beleend met halm ende mondt, ban ende vrede gelijk naer deses Edelen Saels recht costuijmelijck is ende heeft d'h^r Waegemans in dessens naeme huldt gedaen, ende den gewoonlijcken eedt gepresenteert ende sijn de hooft rechten worden betaelt door den Eerwd. heer Joes Nicolaus Jacobi rentmeester op Hillenraedt.

Nota bene de comparitie is gereeckent op den 18 Juli 1755 overmits alsdan bij faute van volmacht het relivement niet konde geschieden, ende alsoo daer in op heden door de Leenmannen ende voors. rendmeester gewillight.

Volght den teneur der volmachte.

Wij Frans Arnolt Marquis van ende tot Hoensbroeck, graeff des H. Roomschen Rijks erffmarschall des vorstendombs Gelre ende graeffschap Zutphen, weereltlijcken geheijmen raedt van haere keijserlijcke Maj^t van Hungariën ende Bohemen, heer van het opper en nederampt Gelre, heere van Hillenraedt, Swalmen, Asselt, Grubbenvorst, Afferden, Blienbeck ende Wetthem etc. etc.

Alsoo bij afsterven van Balthazar Wijkers onsen gewesenen helder van onse Loonsche leenen wij verplicht sijn eenen nieuwen in dessens plaetse aen te stellen soo ist dat wij daertoe committeren ende bevoelmachtigen craght deses den heere Licent. ende adv^t A. S. Smaebers om sigh in onsen naeme als Helder voor den Edelen leensael van Horne te doen aenstellen op den selven

voeth ende maniere als den voorn. Balthazar Wijhers is aengestelt gewest in onsen naeme ende in onse ziele te doen den Eedt van Huld ende trouwe, ende voorts te doen, waertoe eenen helder is verplicht, alles onder de clausulen van verbandt, ratihabitie, indemnissatie ende submissie als naer rechten: in oirconde heeft in onseren naemen onsen oudsten heere soon deese eigenhandigh onderteekend, en met ons aengebooren adelijck pittschaft bekrachtigt op onsen huijsen Hillenraedt den 9 Augusti 1755 ter sijden standt het pittschaft in roeden lack gedrukt ende was onderteekend.

L. markies v. Hoensbroeck.

BIJLAGE N° 6.

Octrooi op een verzoek om 200 morgen gemeenteground publiek te mogen verkoopen en vergunning tot het heffen van bruggeld op de kerkebrug te Swalmen.

In 't jaar 1767.

Maria Theresia bij der Gratie Godts Rooms Keijserinne Douairière, Coninginne van Duijtslandt, Apostolijcke Coninginne van Hongariën, van Bohemen, Aertshertoginne van Oostenrijck, Hertoginne van Bourgogne, van Lothrijck, van Brabant, van Limburg, van Luxemburg, van Guelder etc., Princesse van Suabe ende van Transilvanie, Marckgravinne van 't H. Rooms Rijck, van Bourgau, van Moravie etc., Gravinne van Hapsbourg, van Vlaenderen, van Artois, van Tirol, van Henegauw, van Namen etc., Landgravinne van Alsatie, vrouwe van de Marche, van Slavonien van Port Naon, van Salins ende van Mechelen, Hertoginne van Lorreijnen ende van Bar, Groote Hertoginne van Toscanen, allen dengeenen die dese oepene brieven sullen sien ofte hooren lesen sal uijt:

Doen te weten dat wij hebben ontfangen die supplicatie van de geërfdens ende Regeerders van Swalmen ende Asselt, inhoudende hoe dat dese Gemeente 't sedert de twee lestgepasseerde ruineuse oorlogen dusdaenighlijck were verarmt dat niet tegen-

staende de suppleanten nu 't sedert eenige jaeren herwaerts voor jeder morgen in 't swaer ende d'andere landerijen naer proportie betaelt hadden ende tot noch toe betaelen twelf specie schillingen, ende oversulcx soo veel als den morgen bij een gemeijn jaer ende verpachtinge quamp te rendeeren, de supplianten echter tot noch toe niet en condon geraecken op eenen gelijcken voeth, terwijl bij de lestgepasseerde gemeijnte reekeninge nu onlanghs gesloten sigh bevonden hadde, dat dese gemeijnte aen den schattbeurder Areth Smeets alnoch verschult bleewe eene somme van twee duijsent drij hondert ende vijf en tachtigh guldens swaer brabant, soodat de suppleanten geenen anderen middelen wisten om uijt hunne schult te geraecken, als met eenige gemeijnts erven ende sterile gronden publijckelijck aen den meestbiedenden uijt te geven ende te vercoopen, ten welcken eijnde op de gemeijnts vergaederinge eenpaerlijck genomen hebben de aldaer medecoemende resolutie, weren de suppleanten voorders genootsaecht ons oetmoedighst voor te draegen, dat binnen Swalmen omtrent de kerckelagh eene steene brugge over den Swalm, dewelcke van den ondersten kant tijde van desen lestgepasseerder oorlogh ingevallen sijnde, daar door het bovenste deel dusdaenigh were verswaecht dat hetselve oock niet langen tijd en conde blijven staen, waer door de landtpassagie staende gestremt te worden, soo soudon de suppleanten genoodtsaecht weren dese steene brugge op nieuws op te timmeren ende terwijl dese restauratie alwederomme tot eene merckelijcke somme soude coemen te belooopen ende dat sigh binnen dese gemeente geenen anderen fonden bevonde als de schattingen der landerijen ende bestiaelen dewelcke ter oorsaecke van het dispuijt met de Gulijxe over den Swalmer bosch daegelijcx verminderen ende de landerijen te hoogh wesen beswaert, soo versochten de suppleanten seer oedmoedelijck, ten eijnde van hun te permitteren ende t'authoriseren van twee hondert morgens uijt de gemeijnts erven ende sterile gronden publijckelijck aen den meestbiedenden te mogen uijtgeven ende vercoopen ende de suppleanten voorders t'octroijeren van tot restauratie ende onderhoudt der steene brugge aldaer te mogen lichten eenen stuijver loopende munte voor jeder karre met een peerdt bespannen ende van die met twee, drij, ende meerdere peerden naer proportie, waeromme soo ist, dat wij bij deliberatie van

onse seer lieve ende getrouwe die Cancellaeer ende Raeden van onsen raede in onsen Vorstendomb Gelre bij hun alvoren gesien het advijs van onsen Momboir aldaer in desen gegeven, mitsgaders het bericht van den heere der plaetse, genegen sijnde ter oetmoedige bede van de suppleanten, hebben deselve geoctroijeert, geconsenteert ende gepermitteert, octroijeren, consenteren ende permitteren mits desen, dat sij sullen mogen heffen ende ontfangen tot subleveringe van de restauratie ende onderhoudt hunder brugge van jeder eenspannigh peerdt met karre passerende deselve brugge, eenen stuijver, ende van de voordere peerden jeder eenen halven stuijver loopens, ende dat voor den tijdt van twaelf naest volgende jaeren, ten opzien van het welck de suppleanten geduijrende den voorss, tijdt t' onsen profijte alle jaeren voor chins sullen betaelen twee en vijftigh stuijvers munte naer den placarten, welverstaende, dat de geërfdens ende de inwoonders van der suppleanten gemeente ende andere gepreviligieerde als naementlijck onse luijden van onsen Raede des voorss. vorstendoms Gelre, doch niet verder als den griffier ende secretaris van dijen, voor soo veel aengaat hun eijgen gewasch ofte eijgen goedt, van het voorss. weeghgeldt sullen vrij wesen, mits dat ten opsichte der inwoonderen, dese sullen gehouden zijn te helpen bijbrengen all het geene tot het maecken, repareren ende onderhouden derselve brugge noodigh sal wesen, ende dat op sulcken bequaemen tijdt, als suppleanten hun sullen geboden, voorbehoudens d'autoriteit van den Hove om naer expiratie van voorschreven termijn, het gemelte weeghgelt te vermeerderen of te verminderen, soo ende gelijk bevonden sal worden te behooren, ordonnerende ende bevelende allen ende een jegelijck die de saecke soude mogen aengaen, hun naer 't geene voorss. te reguleren, des t' oirconde hebben wij Keijserinne ende Coninginne het groot zegel, hetwelck Koninck Carel den tweeden, onsen glorieusen voorsaet herwaerts heeft gebruijckt ende wij sullen gebruijcken tot dat den onsen sal sijn gemaectt, aen desen onsen oepenen brief doen hangen. Gegeven binnen onse stadt Ruremonde den 8 dagh van den maendt October in de jaere 1700 ende seven en sestigh ende van onse Rijcken het seven en twintighste.

Naar het origineel met een uithangend zegel in rood was, berustende in het kerkarchief te Swalmen.

BIJLAGE N° 7.

GESLACHTSLIJST DER FAMILIE HOENSBROEK.

Linie Hillenrade.

- I. Johan Hoen van en tot den Broek (1356), gehuwd met eene dochter van Saes tot Wijck.
- II. Herman Hoen, ridder (1) gehuwd met Cecilia van Borne heere en vrouwe tot Herhoensbroek, Visschersweert, Spaubeek enz., welke volgens overlevering van 1360—1368 de burg in den Broeke bouwden.
Uit dit huwelijk sproten de volgende kinderen:
- III.
 1. Nikolaas volgt,
 2. Lambert Herman ridder der Duitsche orde,
 3. Daniel heer te Spaubeek,
 4. Catharina gehuwd met Abel Roest van Vercken,
 5. Arnold kanunnik te Luik,
 6. Cecilia gehuwd met Willem van Merode en
 7. Mabilia kloosterdame te Bortscheid.
- IV. Nikolaas heer te Broeke en Visscherweert, huwde Catharina van Maschereil tot Wijnandsrade, waarmede hij zes kinderen verwekte:

(1) Bij open brief van Johanna hertogin van Brabant, gedagteekend Brussel 26 October 1388, werd Hoensbroek ten behoeve van ridder Herman Hoen van den Broek en zijne wettige erven en nakomelingen van Heerlen, waarvan het vroeger deel uitmaakte, gescheiden en tot eene vrije heerlijkheid verheven, met hooge, middelbare en lage jurisdictie, leenroerig aan het souveraine huis van Brabant. Tevens deed gemelde hertogin mede te zijnen behoeve afstand van alle rechten, heerlijkheid, leenmannen en laten, welke zij in het dorp Heerlen placht te hebben, onder voorwaarde dat Herman Hoen, zijne erven en nakomelingen de burg en het huis in den Broek met denaankleve, het gerecht en de renten van den Broek en Vaesrade te leen zouden houden ten Brabantschen leenrechte en daarvan hulde en manschap doen.

1. Herman † omstreeks 1458,
2. Nikolaas volgt,
3. Cecilia, abdis te Munsterbilsen,
4. Maria, gehuwd met Huijn van Amstenrade,
5. Aleida, gehuwd met Alexander van Boedberg en
6. Johan, heer tot Velroux en Plenevaulx.

V. Nikolaas heer ten Broek, gehuwd met Agnes van Bock tot Lichtenberg, uit welk huwelijk drie kinderen sproten:

- 1, Nikolaas volgt.
2. Aleida, gehuwd met Johan van Hulsberg en
3. Barbara, gehuwd met Johan van Cortenbach.

VI. Nikolaas heer ten Broeke, huwde Johanna van Cos warem bij welke hij zeven kinderen verwekte.

1. Herman volgt,
2. Aleida kloosterdame te Roermond,
3. Margareth kloosterdame te Roermond,
4. Eene dochter gehuwd met Wolter van Kessel,
5. Agnes gehuwd met Johan van Harff tot Alsdorp,
6. Maria kloosterdame te Heinsberg en
7. Barbara kloosterdame te Munsterbilsen.

VII. Herman Hoen heer tot Hoensbroek was in 1490 kanunnik te Luik en werd in 1516 met de halve heerlijkheid Hoensbroek beleend, waarna hij met Maria burggravin van van Daur huwde, waarmede hij twaalf kinderen verwekte;

1. Wolter stierf zonder nakomelingen,
2. Nikolaas commandeur in de Duitsche orde,
3. Arnold kanunnik van St. Dambert te Luik,
4. Maria abdis te Nivelles,
5. Herman kloosterling te Cornelimunster.
6. Anna kloosterdame te Herkenrode,
7. Isabella kloosterdame te Millen,
8. Catharina kloosterdame te St. Gerlach,
9. Godhard volgt,
10. Johan, stichter der linie Lismael,

11. Aleide abdis te Millen en
12. Willem stierf ongehuwd.

VIII. Godhard Hoen ridder 1530, kanunnik van St. Lambert te Luik, resigneerde als zoodanig, werd heer van Hoensbroek en trouwde in 1554 met Geertrui de Merode tot Bornheim, die hem volgende kinderen schonk:

1. Herman stichter der linie Oostham,
2. Wolter stichter der linie Geul,
3. Ulrich volgt,
4. Maria abdis te Nivelles en
5. Catharina kloosterdame te Nivelles.

IX. Ulrich Hoen heer tot Hoensbroek geb. 1561 † 8 Sept. 1631, huwde 1. in 1538 Adriana van Boedberge erfgename van het huis Haag bij Gelder en 2. met Catharina van Spies tot Schweinheim.

Uit het 1^e huwelijk sproten:

1. Adriaan volgt en
2. Agnes getrouwd met Willem van Lerodt.

Uit het 2^e huwelijk sproten:

1. Godhard ridder der Duitsche orde † 1617,
2. Caspar Ulrich ridder der Duitsche orde † 1655,
3. Catharina kloosterdame te Bortscheid,
4. Johanna Maria kloosterdame bij de witte vrouwen te Aken,
5. Maria Agnes idem,
6. Geertrui gehuwd met Lancelot van Horion en
7. Daniel heer van Oud-Valkenburg.

X. Adriaan baron Hoen tot Hoensbroek geb. 1589 werd in 1631 met de helft dezer heerlijkheid beleend en erfde van zijn oom Arnold van Boedberge de Haagsche goederen bij Gelder, alsmede het erfmaarschalkambt van Gelderland. Hij bouwde omtrent 1644 het tegenwoordige kasteel van Hoensbroek en stierf den 17 Febr. 1675 in Aken. Hij was in 1627 gehuwd met Anna Elisabeth van Loë van Wissen, † 24 Sept. 1631 uit welk huwelijk drie kinderen sproten:

1. Johanna Sophia Odilia,
2. Ulrich Wenceslaus † 1636 en
3. Arnold Adriaan volgt.

XI. Arnold Adriaan markgraaf tot Hoensbroek geb. 15 Sept. 1631, erfmaarschalk van Gelderland, raad costu-
mier van 1671—1684, buitengewoon gezant van den Koning
van Spanje aan de hoven van Berlijn, Parijs en Keulen
werd in 1675 tot markgraaf verheven † te Hoensbroek 27
October 1694. Hij was gehuwd 1. met zijne nicht Anna
Catharina van Hoensbroek tot Oostham, 2. met Dorothea
Henrietta van Cottereau tot Westmael en 3. met Catharina
Cecilia von Bocholtz, douairière van Wittenhorst.

Uit het 1e huwelijk sproot eene dochter Isabella Agnes,
gehuwd met Honorius du Chatelet graaf van Leumont.

Uit het 2e huwelijk sproten 6 kinderen:

1. Gertrudis,
2. Willem Adriaan volgt,
3. Catharina Francisca † 1668,
4. Bertram Frans † 1672,
5. Johan Robert † 1677 en
6. Maria Catharina gehuwd met Arnold Schenk van Nijdeggen.

XII. Willem Adriaan markies van Hoensbroek, geb.
30 Mei 1666, † kasteel Haag 18 Juni 1735, Rijksgraaf 1
Sept. 1733, huwde 16 Juli 1695 Elisabeth Henrica, Rijks-
gravin van Schellard-Obbendorf tot Iversheim † 19 Nov.
1727.

Uit dit huwelijk sproten zeven kinderen:

1. Frans Arnold Adriaan Johan Philips volgt,
2. Karel Hendrik Arnold † 1718,
3. Johan Arnold, kanunnik te Halberstad en te Trier,
4. Johana Carolina † 1706,
5. Johan Frederik, ridder van Malta,
6. Maria Theresia, gehuwd met graaf van Hodion en Wacken,
7. Johan Albert † 1721.

XIII, Frans Arnold, rijksgraaf van Hoensbroek, geb. 31 Mei 1696 † huis Hillenrade 22 Augustus 1759, huwde 30 Nov. 1720 Anna Catharina Sophia, rijksgravin van Schönborn, geb. 30 Juli 1702 † te Hoensbroek 5 Nov. 1760.

Uit dit huwelijk sproten 25 kinderen :

1. Henrica Francisca Sophia Eleonore Catharina Maria Carolina,
2. Lotharius Frans Willem Hendrik Hyacint Victor volgt,
3. Een zoon jong gestorven,
4. Philips Damiaan, bisschop van Roermond, † 17 April 1793,
5. Eleonora Theresia,
6. Catharina Elisabeth Frederica Maria, huwde F. W. graaf van Nesselrode-Reichenstein,
7. Frans Hendrik Johan Amor, ridder der Duitsche orde,
8. Maria Theresia, huwt 1. graaf v. Metternich Winneborg, 2. F. W. A. graaf van Nesselrode en 3. F. K. baron van Hompesch,
9. Frederik Melchior, ridder der Duitsche orde,
10. Sophia Charlotta, huwt C. L. rijksvrijheer van Fursterberg-Herdringen,
11. Willem Adriaan † 1751.
12. Isabella Maria Regina Antonetta, geb. te Hoensbroek 11 Juni 1738, huwt Adam Alexander rijksgraaf Schellard van Obbendorf tot Geisteren.
13. Johanna Antonetta † te Aken,
14. Johan Antoon,
15. Johan Arnold,
16. Frans Erwin, kanunnik te Trier † Hillenrade 18 April 1755,
17. Een zoon jong gestorven,
18. Leopold Lodewijk, domheer te Spiers, regeeringspresident te Bruchsal,
19. Johan Frederik, domheer te Munster en Hildesheim, proost te Soest en in 1766 kapitein lieutenant in het kamp te Collin in Bohemen,
20. Eene dochter jong gestorven,
21. Jozef Adolf, domheer en korbisschop sufragaan te Trier,
22. Karel Frederik, domheer en korbisschop te Trier,
23. Karel Willem, domheer te Trier en Keurkeulsche kamerheer,
24. en 25. N. N.

XVI. Lotharius Frans Hyacint Victor geb. te Hoensbroek 20 December 1722† te Hoensbroek 20 Augustus 1796, trouwt 1762 Sophia Charlotta Maria Anna Walburgis rijksgravin van der Leijen tot Hohengerolseck.

Uit dit huwelijk sproten vijf kinderen:

1. Charlotta Francisca Clara Elisabeth Theresia Johanna Maria Anna geb. 10 October 1764,
2. Frans Philips Leopold Jozef Eréwijn Arnold Adriaan Paul geb. 15 Januari 1766 † 18 Januari 1789,
3. Josephine Theresia Maria Anna Remualda † 18 Januari 1789,
4. Maria Anna Louisa erfgename van Geisteren kanunnikes in het sticht te Thorn, huwde na opheffing van dat sticht met baron Karel Caspar de Weichs de Wenne,
5. Clemens Wenceslaus Johan Baptist geb. huis Haag 6 Mei 1776 † te Keulen 14 Oct. 1844 volgt.

XV. Clemens Wenceslaus Johan Baptist trouwt 27 Oct. 1801, 1. Alexandrina Maximiliana baronesse van Loë tot Wissen, 2. 15 Augustue 1809 Eugenia, Ludovica rijksgravin van Schaesberg.

Uit het eerste huwelijk sproten vier kinderen:

1. Sophia Charlotta huwt Johan rijksvrijheer van Furstenberg-Körstlinghausen,
2. Frans Egon volgt als heer van Hoensbroek,
3. Karel volgt als heer van Hillenrade.
4. Mathilda huwt Arthur graaf van Goldstein tot Breijel.

XVI. Frans Egon rijksgraaf van en tot Hoensbroek geb. 1 Juni 1805, heer tot Hoensbroek, Haag, Blijenbeek en Buschfeldt, trouwt 5 April 1840 Mathilde Francisca baronesse van Loë tot Wissen, geb. 10 Augustus 1821, uit welk huwelijk de volgende kinderen sproten:

1. Louise Mathilde Clementine geb. 2 Maart 1841, † 19 Oct. 1894,
2. Antonia Caroline geb. 1 Febr. 1844,
3. Wilhelm Rudolph geb. 17 April 1849 volgt,
4. Maria Magdalena geb. 22 April 1850,
5. Paul Cajus geb. 29 Juni 1852,

6. Theresia Maria geb. 3 Nov. 1855 en
8. Clemens Wincelaus geb. 3 Maart 1858.

XVII. Wilhelm Rudolph rijksgraaf van en tot Hoensbroeck huwt 28 Oct. 1877 te Weenen, Eleonore prinses Windisch-Graetz geb. 15 Augustus 1855, uit welk huwelijk de volgende kinderen sproten:

1. Maria Mathilde Wilhelmina Augusta Francisca geb. 11 Maart 1879,
2. Frans Lothar Maria Wilhelm August geb. 29 April 1880,
3. Ferdinand August Maria geb. 29 Juli 1882,
4. Maria Eleonora Mathilda geb. 18 Maart 1884 en
5. Paul Clemens Maria geb. 25 Januari 1887.

Jongeren tak.

XVI. Karel Clemens Hubert rijksgraaf van Hoensbroeck heer tot Hillenraad, Turnich kreis Bergheim en Schackum kreis Neus, geb. 30 Sept. 1810, trouwt 20 Juli 1847 baronesse Sophia Maria Dominica von Brenken, geb. 23 Juni 1822, uit welk huwelijk twee zonen sproten:

1. Frans Eugenius geb. 13 Mei 1851 volgt en
2. Clemens geb. 26 April 1855 † 2 Febr. 1872 te Mentone.

XVII. Frans Eugenius, heer te Hillenraad, Turnich, Schackum en Welterode kreis Siegburg, trouwt 7 Mei 1878 te Munster in W. Hermenegilde gravin Wolf-Metternich geb. 23 April 1858 † 10 Juni 1886, welk huwelijk kinderloos bleef.

